

Adevărul
Evangeliei
să rămână
neclintit

Traian Ciorba

Traian Ciorba

ADEVĂRUL EVANGHELIEI
SĂ
RĂMÂNĂ NECLINTIT

Oradea ~ 2007

www.mirem.ro

Mulțumim

Prea Cucernicului Părinte
Theodoros Zisis, distins profesor al
Facultății de Teologie Ortodoxă din
Tesalonic, pentru bunăvoința de a
ne acorda dreptul și binecuvântarea
publicării acestei lucrări apolo-
getice, spre slava Bisericii Ortodoxe
de pretutindeni.

Cuprins

Adevărul Evangheliei să rămână neclintit

p.5

Despre "tainele" eterodocșilor (botezul)

p.58

Note

p.80

"ADEVĂRUL EVANGHELIEI SĂ RĂMÂNĂ NECLINTIT"

Voia lui Dumnezeu în legătură cu umanitatea este "ca toți oamenii să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vină" (I Tim. 2,4). Creștinul cunoscând voia lui Dumnezeu, își caută mântuirea sa și pe a aproapelui său și e însetat de cunoștința adevărului și a viețuirii în adevăr. El își iubește aproapele și caută să-i fie de folos acestuia. A avea dragoste către aproapele înseamnă a-i dori binele, iar cel

mai mare și cu adevărat bine la care poate ajunge cineva este dobândirea mântuirii. Însă pentru că la mântuire se ajunge numai prin cunoașterea adevărului mântuitor, în lumina căruia se face arătată calea mântuirii, cel care propovăduiește o învățătură care se opune adevărului revelat sau cel care sprijină într-un fel sau altul pe cei rătăciți în învățăturile lor abătute de la dreapta credință, aceia cultivă o falsă dragoste și-i fac aproapei cel mai mare rău.

Învățăturile de credință abătute de la adevărul revelat, deși unora li se pare că aceste învățături nu se împotrivesc mântuirii, sânt departe de calea mântuirii: "multe căi i se par bune omului, dar la capătul lor încep căile morții" (Pild. 16,25).

În cazul celui rătăcit, creștinul întâi de toate îi dorește acestuia venirea la cunoaștința adevărului care duce la mântuire (I Tim. 2,4); caută să-i fie de folos celui rătăcit sfătuindu-l, îndemnându-l (II Tim. 4,2) să se depărteze de la nedreptate, depărtare care începe prin întoarcerea din rătăcirea de la adevăr (Iac. 5,19,20), pentru că rătăcirea de la adevăr este nedreptate (II Tim. 2,18,19).

Dragostea adevărată este unită cu adevărul, ea "nu se bucură de nedreptate (rătăcire), ci se bucură de adevăr" (I Cor. 13,6) și e născută din adevăr, "dragostea e odrasla cunoaștinței adevărului"¹.

Nimeni nu poate crește în toate cele bune decât ținând adevărul în iubire (Ef. 4,15), "bucurându-se de adevăr" (I Cor. 13,6).

Dumnezeu a trimis omului adevărul pentru a-l mântui (Ps. 56,4,5). Ori, cei care se împotrivesc acestui adevăr se pierd (Ps. 53,5) și-i duc la pierderea mântuirii și pe cei ce până la capăt le urmează în rătăcire.

Dumnezeu cheamă pe toți oamenii la cunoștința adevărului Său prin care mântuie (Ps. 56,4,5), voind ca toți să se mântuiască (I Tim. 2,4).

Prin urmare, cunoașterea, înțelegerea bună a acestui adevăr este necesară pentru mântuire.

La această bună înțelegere a adevărului revelat nu se ajunge oricum, ci numai în măsura apropierii de Dumnezeu.

Înțelegerea bună pleacă de la frica de Dumnezeu și se desăvârșește în dragostea de Dumnezeu : "începutul înțelepciunii este frica de Domnul, înțelegere bună este tuturor celor ce o fac pe ea" (Ps. 110,10), iar cel " care se teme de Domnul, întru poruncile Lui va voi foarte " (Ps. 111,1).

Înțelegerea bună vine din trăirea aproape de Dumnezeu prin păzirea poruncilor ce urmează temerii de Dumnezeu. Cu alte cuvinte, frica de Dumnezeu duce la păzirea poruncilor care apropie de El, iar cei ce viețuiesc aproape de Dumnezeu se împărtășesc de lumina duhovnicească ce vine de la Dumnezeu, luminează în care se află buna înțelegere a adevărului. Este ceea ce ne arată Sfântul Maxim Mărturisitorul : " începutul înțelepciunii este frica, iar sfârșitul ei este înțelegerea cea bună "².

Poruncile sânt porți ale dreptății (Ps. 117,19) care prin strălucirea ce vine prin ele, luminează ochii sufletești (Ps. 18,9) în buna înțelegere a adevărului descoperit de Dumnezeu. Pentru aceea se spune că " toate poruncile Tale sânt adevăr " (Ps. 118,86), pentru că aceia care se tem de Domnul și împlinesc poruncile Lui cu evlavie și dragoste, vor dobândi cunoștința adevărului (I Tim. 2,4) care îi va face liberi (In. 8,32) și prin care devin statornici în rațiunea firii după care a fost creat omul.

Mișcarea făptuirii raționale în rațiunea firii are la bază "mișcarea înțelegerii" ³ statornicită în cunoștința binelui, în buna înțelegere a adevărului.

Cei care prin mișcarea înțelegătoare se abat de la cunoașterea binelui și a adevărului, ajung la o cunoaștere greșită, adică la o mișcare a înțelegerii spre ceea ce nu există și astfel "păcătuiesc prin rațiune" ⁴.

Abaterea mișcării raționale de la adevăr se regăsește și în ideea de a ajunge cu cunoașterea dincolo de ceea ce poate fi cunoscut

Deci, mișcarea înțelegerii în rațiunea firii se face prin stăruința în buna înțelegere a adevărului descoperit de Dumnezeu, Dumnezeu descoperindu-i omului adevărul, atât cât poate el, omul, să cunoască în măsura curățirii interioare, pentru ca acesta să aibă netulburată "cunoștința despre Dumnezeu și despre făpturile Lui" ⁵.

Numai în lumina bunei înțelegeri a acestui adevăr, Dumnezeu se face cunoscut omului : "Dumnezeu se vădește întru adevărul Său " (Ro. 3,4); făcând cunoscută și calea spre El, care este calea mântuirii : "trimite lumina Ta și adevărul Tău, acestea m-au povățuit și m-au condus la muntele cel sfânt al Tău și la locașurile Tale " (Ps. 42,3).

Cei ce înțeleg în adevăratul sens cele revelate de Dumnezeu, aceia îl cunosc cu adevărat pe Dumnezeu și știu "și calea " (In. 14,4) care duce la mântuire, iar cei care dau un înțeles greșit adevărilor din revelație au rătăcit de la calea mântuirii.

Dumnezeu a revelat adevărul Său pentru ca omul cunoscându-l și rânduindu-și viața potrivit acestui adevăr

să-și câștige mântuirea. Iar atunci când omul alterează înțelesul adevărului revelat, stăruind în înțelegerea greșită, devine eretic, întorcându-și cugetarea și cunoștința de la adevăr și își "risipește (mintea) ... în lucruri ce nu există"⁶.

De cele mai multe ori cei abătuți de la cunoștința adevărului revelat, adică cei ce "au schimbat adevărul lui Dumnezeu în minciună (rătăcire) " (Ro. 1,25), țin "nedreptatea (rătăcirea) drept adevăr" (Ro.1,18) chiar și atunci când sânt în fața evidenței acestui adevăr, împlinindu-se cu ei cuvintele: "văzând nu văd și, auzind nu aud, nici nu înțeleg" (Mt. 13,13), aceasta pentru că li s-a întunecat mintea față de adevăr.

Cele ce sânt, sânt pentru că au fost aduse la existență din nimic de "Cel ce este" (Iesi. 3,14), fiecare potrivit rațiunii sale preexistente în Dumnezeu. Căci de n-ar avea rațiuni în Dumnezeu, atunci nici n-ar exista.⁷

Rațiunile după care au fost create fapăturile pot fi înțelese de firea rațională, iar înțelegerea rațiunii a ceva existent este cunoașterea adevărului acelui ceva. Această cunoaștere este multă sau puțină în funcție de înțelegerea rațiunii acelui ceva. Astfel în rațiunea ce stă la baza a ceva existent se află adevărul despre acel ceva sau mai bine zis adevărul acelui ceva este acea rațiune.

Dumnezeu-Fiul este Rațiunea în care se află rațiunile tuturor celor create, El este Adevărul (In.14.6) în care se află adevărul curat al fapăturilor. Aceste adevăruri El le împărtășește celor vrednici⁸, iar de la cunoașterea adevărurilor celor create îi ridică la cunoștința Cauzei acestora, atât cât poate fi cunoscut⁹.

Sfântul Dionisie Areopagitul spune că : "Dumnezeu Cuvântul e laudat de dumnezeiasca Scriptură ca rațiune nu numai pentru că e dăruitorul rațiunii, al minții și al înțelepciunii, ci și pentru că are în Sine, de mai înainte,

cauzele tuturor în mod unitar și pentru că străbătute prin toate, cum spune Scriptura până la sfârșitul tuturor (Înt. 8,1); și înainte de acestea, pentru că rațiunea dumnezeiască e mai presus de ființă, e dezlegat de toate, fiind mai presus de toate. Acest Cuvânt (această rațiune) este adevărul simplu cu care stă dumnezeiasca credință, ca, cunoștința curată și nerătăcită a tuturor¹⁰; iar Sfântul Maxim Mărturisitorul spune că : "în El sânt fixate ferm rațiunile tuturor și despre aceste rațiuni se spune că El le cunoaște pe toate înainte de facerea lor, în însuși adevărul lor, ca pe unele ce sânt toate în El și la El"¹¹.

Prin urmare, Dumnezeu-Fiul este Adevărul ce are adevărata cunoaștere a lui Dumnezeu și a celor create. El poartă de grijă ca faptele să urmeze rațiunilor după care au fost create, fără să silească voia fapturilor raționale, iar atunci când fapta rațională prin cunoaștere greșită și alegere rea s-a mișcat, sau se mișcă, în afara rațiunii firii, Adevărul a căutat ,și caută, să o aducă de la cunoșterea greșită, la cunoașterea adevărată¹²; pentru ca fapta rațională urmând adevărului descoperit, să revină la a fi în armonie cu rațiunea sa și cu Cel în care rațiunile tuturor se află în mod unitar¹³, și ca fapta să fie în armonie cu celelalte fapte ce urmează rațiunii firii umblând cu cuviința și față de cei ,semenii, ce prin voința lor, deși ar putea, nu vor să vină la buna înțelegere a adevărului.

Fapta rațională trebuie să-și aibă înțelegerea statornicită în adevăr, atât cât Adevărul îi descoperă, potrivit putinței de înțelegere a fapturii, în măsura curăției cugetului acesteia.

Atunci când fapta își mișcă înțelegerea în afara adevărului se află departe de Dumnezeu,adică este în rătăcire, pentru că în afara lui Dumnezeu nu există adevăr.

Deci ieșirea în afara relației cu Dumnezeu a făpturii raționale începe prin abaterea acesteia, de la adevărul revelat de Dumnezeu, spre ceea ce nu există, iar refacerea legăturii cu Dumnezeu se face prin revenirea la adevăr, prin însușirea bunei înțelegeri a acestui adevăr.

Prin adevărul din revelație omul Îl cunoaște pe Dumnezeu, așa cum este, atât cât poate fi cunoscut, în măsura curăției interioare (a omului) și își cunoaște viețuirea conformă cu rațiunea firii.

Această viețuire este apropierea în iubire de "Dumnezeul cel adevărat" (I In.5,20), apropiere ce-i aduce îndumnezeirea în har, și-l adună în iubire laolaltă cu cei ce se apropie de Dumnezeu.

Prin abaterea de la buna înțelegere a adevărului descoperit de Dumnezeu, omul a căzut și cade, din mișcarea conformă cu rațiunea firii și nu-L mai cunoaște pe Dumnezeu așa cum este, căzând din comuniunea cu El, nemaifiind stăpân peste cele materiale, ci devenind rob al materiei, nemaislujind lui Dumnezeu, ci materiei față de care devine rob,ajungând până acolo încât să-L confunde pe Dumnezeu cu materia, dându-i formă Celui fără de formă, hotărnicind pe Cel nehotărnicit ,relativizând pe Cel absolut, "împărțindu-L" pe Unul în mulți dumnezei.Schimbând astfel iubirea pentru Dumnezeu cu iubirea pentru materie, iar iubirea pentru aproapele, datorită iubirii materiei, a înlocuit-o cu iubirea trupească de sine. Deci, toate acestea pentru că nu a făcut ascultare față de Dumnezeul adevărului (Ps. 30,5), ci a ascultat de cel ce a devenit dumnezeul mincinos al acestui veac întunecat (II Cor.4,4) care este tată al minciunii (In. 8,44).

Încă de la începutul căderii, abaterea de la adevăr a însemnat cunoașterea răului

Omului în rai i s-a poruncit să nu mănânce din pomul cunoștinței binelui și răului. Aceasta nu înseamnă că omul înainte de căderea în păcat nu avea cunoștință, el viețuia numai în cunoștința binelui¹⁴, atât cât putea să înțeleagă în acea stare în care se afla.

Cunoștința binelui este legată de înțelegerea adevărului, atât despre Dumnezeu dar și despre cele create, cunoștință în care omul trebuia să se statornicească și să crească, fiind luminat de harul lui Dumnezeu, cunoștință la care omul a consimțit.

Dumnezeu i-a poruncit omului să rămână în cunoștința binelui. Ascultând însă de sfatul celui rău, n-a mai recunoscut ca Dumnezeu unic și desăvârșit pe Creatorul său. Dând crezare tatălui minciunii (In. 8,44), a socotit că poate să fie egal cu Dumnezeu, abătându-se de la adevăr la ideea politeismului mincinos¹⁵. Îndepărtându-se de cunoașterea duhovnicească, a ajuns la cunoașterea "compusă și pierzătoare producătoare de patimă, a celor sensibile"¹⁶.

Cultivând cele trupești, n-a mai cunoscut zidirea lui Dumnezeu prin înțelegere duhovnicească, a rațiunilor celor create, ci a ajuns să o cunoască din împărtășirea prin simțuri în mod pătimăș¹⁷.

Astfel n-a mai făcut voia lui Dumnezeu, voind altceva, mișcându-se în afara rațiunii după care a fost creat, voind ceea ce nu are nici o rațiune în Dumnezeu, prin urmare, în opoziție cu adevărata rațiune a existenței.

Cunoașterea binelui fiind legată de înțelegerea adevărului despre Dumnezeu dar și în legătură cu cele făcute de Dumnezeu, "restaurarea (omului în Hristos) în rațiunea

după care a fost creat"¹⁸ începe prin însușirea de către om a bunei înțelegeri a adevărului revelat prin care omul revine la cunoașterea binelui.

Prin căderea în păcat, omul s-a îndepărtat de mișcarea conformă cu rațiunea firii sale și, prin aceasta, din legătura pe care a avut-o la început cu Dumnezeu.

Prin iconomie omul este întors, readus în rațiunea firii după care a fost creat

Căderea înseamnă abaterea de la mișcarea conformă cu rațiunea firii, ce a dus la o alterare a firii, iar iconomia înseamnă revenirea la rațiunea firii, depărtarea de rătăcire, întoarcerea înțelegerii la adevăr, la cunoașterea binelui și viețuirea în adevăr pentru înnoirea firii.

Putem spune despre cădere în general că înseamnă deformarea înțelegerii adevărului, sau după cum arată Sfântul Apostol Pavel: "schimbarea adevărului lui Dumnezeu în minciună" (Ro.1,25), fie că e vorba despre prima cădere, fie că e vorba de căderile de la adevăr în rătăcirile politeiste și panteiste de dinainte și de după Hristos, sau fie că e vorba de ereziile care au rătăcit de la adevărul Evangheliei.

Psalmistul spune că Dumnezeu "cunoaște gândurile oamenilor că sânt deșarte " (Ps. 93,11), aceasta pentru că mișcarea înțelegătoare a omului nu mai este în rațiunea firii, ci s-a abătut de la cunoașterea adevărului și binelui.

Dumnezeu care este Binele desăvârșit le-a făcut pe toate bune (Fac. 1,31) și voiește ca să fie bune, făptura rațională să cunoască binele și să-l urmeze pentru a fi bună. Cunoașterea binelui de către făptura rațională este legată de înțelegerea

adevărului a Celui ce este (Ies. 3,14), atât cât poate fi cunoscut despre Dumnezeu, și a celor făcute de Dumnezeu, cât și a scopului pentru care făptura a fost adusă la existență. Făptura rațională abătându-se de la cunoașterea binelui, de la înțelegerea adevărului, voiește minciuna în locul adevărului, voiește ceea ce nu este, iar dorind ceea ce nu este, dorește răul¹⁹.

Dumnezeu voind ca făpturile să fie, El a adus lumea la existența din nimic, dar nu voind ca ele să fie oricum, ci potrivit rațiunilor preexistente în El după care le-a ființat pe toate.

Făptura rațională dorind să fie altfel, decât cum voiește Dumnezeu, dorește să fie rea împotrivindu-se astfel voii lui Dumnezeu.

Omul prin voința sa liberă s-a abătut de la rațiunea firii, de la bine la rău.

Cunoașterea binelui, după cum s-a mai spus, înseamnă mai întâi, în măsura apropierii de Dumnezeu, cunoașterea lui Dumnezeu care este Binele desăvârșit de la care se răsfrânge asupra făpturii binele.

Abateră de la cunoașterea Binelui desăvârșit, de la adevărul despre Dumnezeu atât cât Dumnezeu S-a descoperit, înseamnă a nu-L cunoaște pe Dumnezeu, ci doar a avea idei despre divinitate, idei care sânt plăsmuiri ale minții rătăcite, idei prin care făptura rațională își plăsmuiește dumnezeii care nu au ființă (Ier. 5,7) adică care nu există, pentru că ceea ce nu are ființă nu există.

Dorind astfel dumnezeii care nu există, dorește răul²⁰ și nu Binele. Cunoscând astfel răul, nu mai are cunoștința Dumnezeului adevărat (Ier. 10,10; In. 17,3).

Prin economie, realizată în vremurile din urmă (Evr. 9,26), Dumnezeu i-a făcut posibilă omului revenirea la cunoașterea și viețuirea conformă cu binele.

Astfel cei care au devenit ai lui Hristos, având "gândul lui Hristos" (I Cor. 2,16), au gândurile conforme cu firea²¹, lepădând căile și gândurile deșarte (Ps.93,11) care sânt altele decât cele care duc la Dumnezeu. Nu se mai împotrivesc lui Dumnezeu prin acele gânduri deșarte (Ps. 93,11), adică prin mișcarea înțelegătoare greșită, ci au ajuns să voiască ceea ce voiește Dumnezeu, adică să se miște în rațiunea firii, urmând "căile ...cele în Hristos" (I Cor. 4,17).

Dreptcredincioșii având "gândul lui Hristos" (I Cor. 2,16) înțeleg cele despre Dumnezeu așa cum sânt, în măsura curăției pe care o au, pe când ereticii sânt străini față de adevărul despre Dumnezeu.

Dreptcredincioșii având "gândul lui Hristos" (I Cor. 2,16) înțeleg rațiunea iconomie²², care este de a aduce firea umană la mișcarea în rațiunea după care a fost adusă la existență ; pe când ereticii, prin învățătura lor falsă golind sufletele de Hristos²³, lepădându-se de adevăratul Hristos pentru a avea un alt hristos (II Cor. 11,4) care nu există, nu revin la mișcarea conformă cu rațiunea firii.

Ereticii alterând sensul celor din revelație nu au "gândul lui Hristos" (I Cor.2,16), ci au gândurile dumnezeului minciunii (In. 8,44) care minte atât în legătură cu Dumnezeul adevărat (Ier. 10,10), înfățișând greșit cele despre El pentru ca omul să dorească dumnezei care nu există, cât și în legătură cu făptura.

Gândurile, ideile, dumnezeului minciunii nu au nici o rațiune în Dumnezeu, ci dacă se poate vorbi despre vreo "rațiune" în ele, putem spune că au "rațiunea păcatului"²⁴, iar cei ce își însușesc asemenea idei nu cunosc pe Dumnezeul adevărat (Ier. 10,10) și nu înțeleg "lucrurile Domnului și faptele mâinilor Lui" (Ps. 27,7). Pentru aceea faptele lor, care au urmat unui înțeles greșit, nu sânt în rațiunea firii și au un scop fals, de unde că ei vor fi răsplătiți "după

viclesugul gândurilor lor ... (și) după faptele lor" (Ps. 27,5,6). Acele gânduri ale lor fiind deșarte (Ps. 93,11), prin ele înțelegând greșit rațiunea de a fi a omului, ceea ce cred ei că zidesc, adică ceea ce cred ei că fac bine, păzind deșertăciuni în zadar (Ps. 30,6), se dărâmă, se risipește (Ps. 27,7). Astfel ceea ce fac ei, nu fac după voia lui Dumnezeu, ori ceea ce nu se face după voia lui Dumnezeu este rău, iar răul nu se desăvârșește nimic, dimpotrivă corupe și dezbină²⁵.

Binele unește în iubire, care este "legătura păcii" (Ef. 4,3), pe cei ce urmează cunoștinței binelui, aceștia având același cuget și înțelegere a adevărului revelat, "fiind uniți în sentimente, strânși în legăturile solidarității pe baza aceleiași credințe"²⁶.

Deci căderea din cunoștința binelui, a adevărului s-a întâmplat nu numai în privința primilor oameni, ci și cu cei care au căzut de-a lungul timpului în rătăcire de la revelația făcută de Dumnezeu.

Primii oameni au încercat să transmită cunoașterea adevărului pe care au avut-o cât mai fidel urmașilor lor, însă odată cu trecerea timpului și a generațiilor cunoașterea omenească avea să fie tot mai mult abătută de la adevăr datorită voinței omului aplecată spre rău și prin stăruința ispititorului de a-l pierde pe om.

Idea politeistă avea să se amplifice, îmbrăcând noi forme, confundându-se tot mai mult creația cu Creatorul, ajungându-se uneori la panteism. Toate conceptele politeiste și panteiste nefiind altceva decât neadevăruri cărora omul dându-le credibilitate se depărtează de Dumnezeu.

Devierea de la adevărurile cuprinse în revelație este împotrivire față de voința lui Dumnezeu

Dumnezeu a descoperit acele adevăruri pentru ca omul cunoscându-le și neabătându-se de la ele să urmeze nerătăcit pe calea ce-l apropie tot mai mult de Dumnezeu, Dumnezeu fiind aproape de toți cei ce-L caută în adevăr (Ps. 144,18).

Credința celor rătăciți în închipuiri și nu în adevăratul Dumnezeu, urmează nesocotiri și abateri de la cele revelate de Dumnezeu.

Cuvântul lui Dumnezeu, Adevărul, a corectat, fără să silească voia umană, erorile din cunoașterea oamenilor acolo unde a existat dragoste față de adevăr, îndepărtându-l pe om de ceea ce e fals și apropiindu-l de adevărul despre Dumnezeu și despre adevăratul sens al vieții umane.

Neamurile ce s-au format au căzut în idolatrie, puțini au fost cei care au păstrat credința conformă cu adevărul din revelație, dintre aceștia la vremea sa fiind și Avraam, iar din acesta Dumnezeu a ridicat un popor în mijlocul căruia avea să lucreze la "plinirea vremii" (Gal.4,4), în mod iconomic, "restaurarea (omului) în rațiunea după care a fost creat"²⁷.

Acestui popor, Dumnezeu i-a dat Legea prin care să-l țină departe de rătăcirea de la adevăratul sens al vieții; popor prin care avea să pregătească calea de mântuire pentru toate neamurile (Is. 56,7). După cum arată Sfântul Apostol Pavel, erau "păziți sub Lege, fiind închiși pentru credința, care avea să se descopere" (Gal. 3,23).

Erau păziți de abaterea de la adevăr, adevăr în care Dumnezeu se descoperă pe Sine ca, "Cel ce este" (Ies. 3,14) și singurul care este Dumnezeu (Deut. 32,39) și de la care își

au existența toate, dar și cum trebuie ei să viețuiască pentru a fi, prin tot ceea ce gândesc și fac, în rațiunea firii.

Ei urmând adevărului revelat erau dreți în fața lui Dumnezeu. Prin dreptatea din Lege se înțelege îndreptarea firii omenești în rațiunea după care a fost adusă la existență.

Dar îndreptarea prin Lege nu era desăvârșită "căci Legea n-a desăvârșit nimic" (Evr. 7,19), "căci din faptele Legii nimeni nu se va îndrepta"(Gal. 2,16), aceasta pentru că omul prin cădere a devenit neputincios a se îndrepta întru totul în rațiunea firii sale; de aceste neputințe ale firii sale decăzute omul nu avea putere să se vindece singur. Însă evreii urmând Legea, prin care căutau a avea o viață conformă cu rațiunea după care omul a fost creat și care le ținea trează "conștiința călcării poruncilor"^{27a}, așteptau cu credință și nădejde vremea vindecării de aceste neputințe, vremea îndreptării depline a omului în cele ale rațiunii firii sale.

Aceste neputințe ale firii umane au fost însușite și biruite de Cuvântul (Is. 53,4,5), El vindecând și întărind firea umană pentru a fi capabilă să urmeze deplin rațiunii după care a fost creată; Hristos vindecând pe cei ce cred cu adevărat în El și-și orânduiesc viața în lumina adevărului descoperit de El.

Astfel, în Hristos, omul poate să se îndrepte în rațiunea firii chiar și în cele care n-au putut fi îndreptate de Legea lui Moise (Gal. 2,16). Omul vindecat de neputințe și întărit în Hristos are putere să calce peste toată puterea rea (Luc. 10,19) și chiar dacă trăiește în lume nu mai este al lumii (I In. 17,16; I Cor. 2,12), pentru că lumea zace sub puterea celui rău (I In. 5,19) iar el e sub harul lui Hristos și chiar dacă moare este viu (In. 11,25).

Înainte de Hristos, evreii erau singurul popor care slujea adevăratului Dumnezeu, pe când dumnezeii neamurilor nu

erau decât idoli (Ps. 95,5), închipuiri ale minții umane rătăcite de la adevăr. Aceasta nu înseamnă că între neamuri nu puteau să existe drepti, care deși nu aveau legea lui Moise, erau drepti prin faptul că duceau o viață apropiată de rațiunea firii umane: "cand păgânii care n-au lege, din fire fac ale legii, aceștia neavând lege, își sânt loruși lege." (Ro. 2,14).

Cum s-a mai spus, evreilor li s-a dat Legea pentru ca ei urmând-o, să trăiască, cât era cu putință, conform rațiunii firii; a se apropia tot mai mult de Dumnezeu în iubire și de aproapele: "să iubești pe Domnul Dumnezeul tău și să te lipești de El " (Deut. 30,20) și "să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși" (Lev.19,18).

Dându-le Legea, le-a făgăduit binele pentru păzirea ei, dar și pedepse pentru abaterea de la ea: "iata Eu ți-am pus înaintea viața și moartea, binele și răul" (Deut. 30,15).

Împlinind poruncile erau aproape de Dumnezeu, aveau cunoștința binelui, a adevărului, iar rămânând în bine, în rațiunea firii, erau întorși spre Dumnezeu (Ps.84,9). Însă abătându-se de la adevărul revelat alegeau răul, întorcându-se de la Dumnezeul adevărat (Ier.10,10) spre "dumnezeii care n-au ființă" (Ier. 5,7), n-au existență, pentru că ceea ce e lipsit de ființă este inexistent.

Dumnezeu le-a revelat iudeilor adevărul, le-a dat Legea, pentru ca ei urmându-l să fie aproape de El și unii față de alții în iubire, iar atunci când ei se întorceau de la El spre idolatrie le trimitea profeți prin care-i îndemna să revină din rătăcirea de la adevăr, pentru a fi din nou apropiați în iubire față de El și întreolaltă. Însă profeții trimiși să-i întorcă la adevăr erau prizonieri, chiar uciși: "Ierusalime, Ierusalime, care omori pe prooroci și cu pietre ucizi pe cei trimiși la tine; de câte ori am voit să adun pe fiii tăi, după cum adună pasărea puii săi sub aripi, dar nu ați voit" (Mt.

23,37). Astfel Cuvântul a mărturisit că în vremea Vechiului Testament a căutat să-i țină pe iudei în rațiunea firii, cât mai aproape de Dumnezeu și întreolaltă.

Cuvântul pregătindu-și venirea, mai întâi prin Patriarhi²⁸, mai apoi prin Lege și Prooroci²⁹, la "plinirea vremii" (Gal. 4,4) și-a însușit firea omenească, afară de păcat, din ceea ce s-a învrednicit a-i fi Maică și a vindecat de neputințe firea omului întărind-o și aducând-o în cele ale ei, adică în rațiunea după care a fost adusă la existență, înfăptuind astfel "restaurarea deplină a tuturor însușirilor conforme cu firea de la început"³⁰.

Descoperind deplin oamenilor principiile vieții conforme cu rațiunea firii, a poruncit ca acestea să fie urmate pentru ca omul viețuind potrivit lor să fie în armonie cu Dumnezeu și cu aproapele. A refăcut posibilă pentru om urcarea duhovnicească spre binele desăvârșit, posibilitatea pe care omul o pierduse prin ajungerea la cunoașterea răului.

Trebuie spus însă că după cum protopărinții prin abatere de la cunoașterea binelui s-au îndepărtat de posibilitatea îndumnezeirii, la fel și în creștinism cel ce alege răul, prin abatere de la adevărul din revelație, se depărtează de Dumnezeu. *Dacă pentru Adam și Eva ajungerea la cunoașterea răului a constituit un impediment pentru a rămâne în rai, tot așa și pentru cei care ajung să rățacească de la cunoașterea adevărului Evangheliei este un impediment pentru a fi în Biserică, chiar dacă unii ca aceștia își consideră fracțiunea din care fac parte biserică, ei sânt îndepărtați de Dumnezeu.*

Cuvântul lui Dumnezeu este "Lumina cea adevărată care luminează pe tot omul care vine în lume" (In. 1,9), călăuzind pe toți voitorii binelui adevărat la cunoașterea a ceea ce poate fi cunoscut, păzindu-i să nu-și abată mișcarea

înțelegătoare spre ceea ce nu are în sine nici o rațiune,adică spre rău.

Cuvântul lui Dumnezeu venind în lume, întropându-Se, a luminat și mai mult înțelegerea omenească, ridicând-o la o înaltă cunoaștere a lui Dumnezeu

Nu a revelat omului tot adevărul din ceea ce poate fi cunoscut despre Dumnezeu, dar la care va ajunge omul mântuit, ci numai cât poate să înțeleagă firea omenească în starea de aici, în lumina harului, atât cât are nevoie în folosul mântuirii.

După cum arată Sfântul Maxim Mărturisitorul: "cunoștința despre Dumnezeu e nemăsurată dar noi avem nevoie de măsură, căci dacă ni s-ar descoperi fără măsură, nu ne-am mai mântui, cum nu se poate nici ochiul trupesc să primească soarele întreg"³¹.

Adevărul despre Dumnezeu nu poate fi cunoscut de oricine și oricum, ci numai în măsura curăției interioare deoarece "cuvântul despre Dumnezeu, cu cât e mai desăvârșit, cu atât este mai greu de primit și implică mai multe obiecții și rezolvări mai anevoioase"³².

Adevărul revelat se cunoaște din curăția inimii, de aceea numai cei curați cu inima cunosc pe Dumnezeu (Mt. 5,8) cu adevărat, cunoscând pe Dumnezeu din sălășluirea Sfintei Treimi în ei. Aceștia sânt adevărații propovăduitori ai adevărului despre Dumnezeu, ei mărturisesc cele văzute, cunoscute despre Dumnezeu, atât cât e posibil firii umane, în măsura trăirii interioare a lui Dumnezeu.

Cei curați cu inima văd în lumina harului adevăratele dogme, având "cunoștința adevărată a celor dumnezeiești"³³.

Cel ce nu s-a curățit sufletește, nevăzând duhovnicește, nu va putea să spună întru adevăr că vede cu adevărat cele dumnezeiești, unu ca acesta nu va putea să vorbească fără greșală despre cele față de care e străin, dar pretinde că le cunoaște, mai ales că, "cuvântul despre Dumnezeu cu cât e mai desăvârșit cu atât este mai greu de primit"³⁴.

Din adevărul despre Dumnezeu, Cuvântul a descoperit omului atât cât poate înțelege firea omenească, în lumina harului, pentru ca omul să-L cunoască pe Dumnezeu așa cum este El³⁵; ca, cunoscându-L în adevăr, să-L slăvească în adevărul existenței Sale, să i se închine în adevăr (In. 4,24). Căci dacă nu L-ar cunoaște pe Dumnezeu în adevărul Său (Ro. 3,4) atunci nu i s-ar mai închina Lui în adevăr, ci mai degrabă unei închipuiri, unei idei iscodite de mintea omenească. După cum păgânii nu se închină adevăratului Dumnezeu, ci unor dumnezei falși, tot așa cei abătuți de la adevărul Evangheliei, cei căzuți în erezie, se închină unor dumnezei falși și unor hristoși falși.

Nu se poate spune că ereticii, prin "schimbarea adevărului lui Dumnezeu în minciună" (Ro. 1,25), se închină adevăratului Dumnezeu. Ei nu au cunoștință despre Dumnezeul adevărat, ci doar idei pe care și le-au făcut despre divinitate, idei care sânt în afara cadrului revelației. De aceea, erezia este apostazie³⁶, lepădare de adevărul Dumnezeu pentru un dumnezeu fals care nu mântuie (Is. 45,20).

Cel ce nu mărturisește pe Dumnezeu ceea ce este, adică așa cum este, acela îl neagă pe adevăratul Dumnezeu, plăsmuindu-și un alt dumnezeu³⁷, la fel și cel "care nu mărturisește (pe Hristos) că este ceea ce este (adică așa cum este)... falsifică cu totul taina Lui"³⁸, lepădându-se de

adevăratul Hristos, pentru a avea un alt hristos (II Cor. 11,4).

Încercarea ereticilor de a combate adevărul din revelație, prin deformarea lui, este de fapt o luptă împotriva lui Hristos care a spus: "Eu sânt Adevărul" (In. 14,6); aceștia de fapt umblă în întuneric (Ps. 81,5) prin falsă înțelegere a adevărului revelat.

De fapt, prin susținerea unei înțelegeri greșite a adevărului revelat se propovăduiește o altă evanghelie. Ne încredințăm despre aceasta Sfântul Maxim Mărturisitorul prin afirmația pe care a făcut-o vizavi de monotelism: "Duhul Sfânt îi anatemizează prin Apostolul chiar și pe îngerii care ar inova ceva pe lângă ceea ce s-a propovăduit (Gal.1,8-9)"³⁹. Cu alte cuvinte, monoteiștii prin susținerea ideii potrivit căreia în Hristos există o singură voință și o singură lucrare, nu făceau decât "să schimbe Evanghelia lui Hristos" (Gal. 1,7), ceea ce înseamnă de fapt propovăduirea unei alte evanghelii (Gal. 1,8), alta decât cea adevărată.

Bineînțeles că propovăduirea unei alte evanghelii nu ține doar de monotelism. O altă evanghelie înseamnă a da un alt sens, decât cel adevărat, adevărilor propovăduite de Hristos și Apostolii Săi. O altă evanghelie nu poate fi decât falsă, iar hristosul propovăduit prin ea nu este cel adevărat.

Prin revelație i se face cunoscut omului, atât cât poate înțelege acesta, adevărul despre Dumnezeu și lucrările Sale făcute în legătură cu creația. Ereziile mint în legătură cu adevărul despre Dumnezeu, fie legat de lucrările lui Dumnezeu asupra creației; ereticii "păcătuiesc prin rațiune și au o cunoștință greșită despre Dumnezeu și despre lucrările dumnezeiești"⁴⁰.

Numărul altor evanghelii este mare, în funcție de mulțimea ereziilor care alterează înțelesul adevărului din revelație

Un alt înțeles dat unui adevăr ce reiese din revelația dumnezeiască înseamnă o altă evanghelie. De exemplu, dacă cei care cred în dumnezeirea Fiului propovăduiesc Evanghelia, cei ce nu mărturisesc dumnezeirea Fiului propovăduiesc o altă evanghelie. Deci câte fracțiuni eretice, care susțin învățături deosebite față de învățătura adevărată în care se regăsește adevărul din revelație, atâtea alte evanghelii care duc la pierzare pe cei ce le urmează.

Aceste grupări așa-zis creștine nu pot avea aceeași evanghelie odată ce există deosebire de înțeles între ele în ceea ce susțin prin învățătura lor, chiar dacă au aceeași literă a Evangheliei.

Numai una e Evanghelia lui Hristos și numai una poate fi Biserica Sa în care adevărul revelației se află nerăstălmăcit, celelalte grupări "creștine" fiind în afara Bisericii chiar dacă susțin, mai degrabă aparent, frânturi din adevărul revelat. Biserica are adevărul întreg, fără adaosuri eretice.

Deci, câte învățături de credință în care adevărul revelat este înțeles eronat, atâtea alte evanghelii. Față de acestea există o singură credință ce are învățătura cea adevărată. Ne încredințăm despre aceasta Sfântul Apostol Pavel, care ne vorbește de o singură credință (Ef. 4,5).

De aceea, dintre toate învățăturile de credință, ce pleacă de la Evanghelie, numai una poate fi adevărată, celelalte fiind false, de unde că și numai una poate fi mântuitoare, celelalte ducând pe cei ce le urmează, până la sfârșit, la pierderea mântuirii. Dintre toate, numai învățătura

ortodoxă a păstrat neschimbat adevărul Evangheliei. Nu se poate susține că atât învățătura de credință ortodoxă cât și învățătura vreunei erezii, într-un anumit punct de credință, în care se deosebesc, sânt adevărate amândouă. Numai una poate fi susținătoarea adevărului din revelație.

Sfântul Marcu al Efesului referindu-se la erezia Filioque spunea: "dacă dogma latină care spune că Duhul Sfânt purcede și de la Fiul, este adevărată, atunci a noastră este falsă, căci noi spunem că El purcede numai de la Tatăl și acesta este motivul separării noastre de ei. Dacă însă a noastră e adevărată, atunci a lor va fi în mod obligatoriu falsă"⁴¹.

La fel se poate spune și despre alte erezii, despre învățăturile lor de credință ce diferă față de învățătura de credință ortodoxă, că sânt false.

Voia lui Dumnezeu este ca toți oamenii să se împărtășească de adevărul din revelație (I Tim. 2,4); ori prin erezie, prin dogma falsă, omul refuză împărtășirea de acest adevăr, opunându-se astfel voii lui Dumnezeu, susținând o altă evanghelie decât cea propovăduită de Biserică. *Ori propovăduirea altei evanghelii este anatemitată de Apostol, situând în afara Bisericii pe cei ce o propovăduiesc.*

Biserica în învățătura sa de credință nu se află cu ceva în afara revelației, a adevărilor descoperite. Prin urmare cei care prin credința lor sânt în afara adevărului revelat, se află și în afara Bisericii lui Hristos. Cu alte cuvinte, cadrul Bisericii fiind cadrul revelației, cei ce nu sânt în cadrul revelației, prin rătăcirea de la adevărul descoperit de Dumnezeu, sânt și în afara cadrului Bisericii. De aceea, este cu totul falsă ideea potrivit căreia cadrul Bisericii se află și în afara cadrului revelației.

Deci cei ce au rătăcit,falsificat printr-o înțelegere greșită adevărul revelat, aflându-se sub anatema, sânt în afara Bisericii.

Sfântul Ciprian al Cartaginei arată că ereticii sânt "în afara Bisericii"⁴², iar potrivit Sfântului Atanasie cel Mare:"toate ereziile s-au abătut de la adevăr și și-au născocit vreo aiureală vădită arătând tuturor, de mult, lipsa de evlavie. Căci e vădit că cei ce le-au născocit "au ieșit dintre noi" precum a scris fericitul Ioan (I In. 2,20). Fiindcă prin cugetarea lor nu au fost și nu sânt nici acum cu noi. De aceea a zis Mântuitorul "neadunând cu noi, risipesc (Luc. 11,23) "⁴³.

Cei care au rătăcit de la adevăr, fiind în afara Bisericii, chiar dacă duc o viață morală nu au nici un folos de ea în privința mântuirii⁴⁴, ci risipesc (Luc. 11,23) păzind "deșertăciuni în zadar" (Ps. 30,6).

După cum arată Sfântul Ioan Gură de Aur, trebuie "să ne străduim să punem în sufletele noastre învățăturile cele sănătoase și odată cu asta să ducem o viață curată, pentru ca și viața să dea mărturie de dogmele noastre, dar și dogmele ne arată viața vrednică de credință. Nu avem nici un folos dacă dogmele ne sânt drepte, dar viața stricată, și iarăși nici nu putem câștiga ceva de folos pentru mântuirea noastră dacă avem viața curată, dar nu ținem seama de dogme. Se cuvine, dar, să ne împodobim cu amândouă, și cu învățături drepte și cu viață curată, dacă vrem să scăpăm de iad și să dobândim împărăția"⁴⁵.

Ereticii neavând dogme drepte sânt în afara Bisericii, iar pentru aceasta nu au har,iar fără har nu se poate ajunge la sfințenie.

Mântuirea înseamnă sfințenie, sfințire a celor ce cred și viețuiesc potrivit celor revelate de Dumnezeu

Sfințenia vine de la Dumnezeu și este în Biserică, El sfințindu-i pe cei ce sânt în ea, pe cei care fac parte din Biserică; "Domnul este în Biserica cea Sfântă a Lui " (Ps. 10,4), în cei care se sfințesc și care s-au făcut sălaș a lui Dumnezeu (In. 14,23).

La sfințenie se ajunge numai în adevărul lui Dumnezeu (In. 17,17), adevăr pentru mărturisirea căruia Fiul lui Dumnezeu a venit în lume (In. 18,37), fiind dușmănit de moarte, pentru că a mărturisit acest adevăr (In. 8,40), de către cei care s-au îndepărtat de Dumnezeu și de la care s-a împutinat adevărul (In. 8,47;Ps.11,1).

Hristos a dat mărturia cea bună (In. 18,37;I Tim. 6,13) și S-a jertfit pentru adevăr, spre a înnoi firea, pentru ca prin acest adevăr să-i facă liberi de păcat (In. 8,32) și să-i sfințească (In. 17,17) pe cei ce cred cu adevărat în El.

În Biserica lui Hristos, drept fiind învățat "cuvântul adevărului" (II Tim. 2,15) propovăduit de Hristos, cei ce își însușesc învățătura Bisericii, fiind în Biserică, sânt în Hristos care este Adevărul (In. 14,6) prin Care le vine harul sfințitor în Duhul Adevărului (In. 16,13;17,17,19), astfel ei sânt părtașii în har la "sfințenia adevărului" (Ef. 4,24).

Cei care printr-o învățătură eretică se abat de la adevărul propovăduit de Hristos, se abat de la Hristos și nu vor avea parte de sfințenia care vine prin Fiul de care ei s-au înstrăinat. Aceștia greșit învățând cuvântul adevărului propovăduit de Hristos, nu se pot elibera de robia păcatului, iar rămânând robi ai păcatului nu au parte de libertate "în sfințenia adevărului" (Ef. 4,24). Cu alte cuvinte, în erezie

lipsind adevărul propovăduit de Hristos, lipsește de acolo însuși Hristos, care este Adevărul, iar lipsind Hristos care este Adevărul, lipsește și Sfântul Duh, care este Duhul Adevărului, pentru că Duhul nu e despărțit de Fiul, iar lipsind Duhul Sfânt lipsește harul, iar lipsind harul, lipsește sfințenia.

Dumnezeu nu se află în acele biserici în care lipsește sfințenia; Dumnezeu se află numai în "Biserica cea sfântă a Lui" (Ps. 10,4) care este "stâlp și temelie a adevărului" (I Tim. 3,15), zidindu-i în "sfințenia adevărului" (Ef. 4,24) pe cei din "Biserica cea sfântă a Lui" (Ps. 10,4).

Sfințenia vine prin adevărul trimis de Dumnezeu (Ps. 56,5); dreptcredincioșii sânt învățați de Dumnezeu în adevărul Său pentru "ca învățătura sănătoasă și sentimentele drepte pe care le au despre Dumnezeu să le sfințească sufletul"⁴⁶.

Numai prin rămânerea în adevărul descoperit de Dumnezeu, adică fără abaterea printr-o învățatură greșită de la buna înțelegere a acestui adevăr, dreptcredincioșii pot fi în sfințenie.

Potrivit Sfântului Ciril al Alexandriei, dreptcredincioșii fiind în acest adevăr, sânt în Hristos, El fiind Adevărul (In. 14,6), sânt păziți de atacurile celui rău (In. 17,15) și sânt "conduși prin lumina Adevărului la cunoașterea Adevărului...(lumină fără de care) nu s-ar dăruî înțelegerea exactă a dumnezeieștilor dogme"⁴⁷. Rămânerea în Adevăr, care este Hristos, înseamnă statornicia în dumnezeieștile dogme, în învățătura drepte credințe, iar nerămânerea în Hristos înseamnă căderea "departe de adevăr prin abaterea spre necunoașterea dogmelor evlaviei față de Dumnezeu."⁴⁸ Dreptcredincioșii sânt sfințiți în Adevăr, Adevăr ce le reface chipul "spre înnoirea vieții"⁴⁹; însă cei ce se abat de la "înțelegerea exactă a dumnezeieștilor dogme"⁵⁰, nefiind în Hristos, sânt lipsiți de sfințenie.

La fel învățată și Sfântul Maxim Mărturisitorul: "orice om se sfințește prin mărturia exactă a credinței"⁵¹, ceea ce înseamnă că nu se sfințesc cei ce se abat de la buna înțelegere a adevărului revelat.

Dreptcredincioșii sânt părtași la Adevăr și sânt sfințiți prin El în Sfântul Duh, după măsura curăției interioare a fiecăruia (dreptcredincios).

Hristos, care e Adevărul, a propovăduit adevărul mântuitor, iar în cei care au înțeles cu adevărat, cele propovăduite de Hristos, le vine de la Tatăl prin El, în Sfântul Duh harul: "harul și adevărul au venit prin Iisus Hristos" (In. 1,17).

Dreptcredincioșii se sfințesc închinându-se în Duh și-n adevăr (In. 4,24), Duhul călăuzindu-i "la tot adevărul" (In. 16,13).

Cei ce propovăduiesc un alt hristos (II Cor. 11,4) n-au fost călăuziți în credința lor de Duhul, pentru că Duhul nu călăuzește la minciună⁵²; aceștia printr-un alt hristos (II Cor. 11,4) nu au "Mijlocitor către Tatăl" (I In. 2,2). De unde că aceia care tăgăduiesc pe Fiul adevărat, prin credința lor într-un alt hristos (II Cor. 11,4), nu au nici pe Tatăl (I In. 2,23). Bine a spus Sfântul Ciprian al Cartaginei, că ereticii nu au în comun cu dreptcredincioșii "nici pe Dumnezeu-Tatăl, nici pe Hristos Fiul Său, nici pe Duhul Sfânt"⁵³.

Biserica lui Hristos prin dogmele binecredincioase ⁵⁴ "este fără pată, fără zbârcitură" (Ef.5,27), ceea ce nu se poate spune despre așa-zisele biserici care s-au "răzvrătit împotriva adevărului"⁵⁵ din revelație prin "petele dogmelor lor rău credincioase"⁵⁶ .

Ereticii pentru că sânt "propovăduitorii unei învățături potrivnice lui Dumnezeu"⁵⁷ sânt puși de către Sfinții Părinți în rând cu necredincioșii⁵⁸, nicidecum împreună cu creștinii⁵⁹.

Aceasta și pentru că ereticii sânt influențați de spiritualitatea păgână .

Spiritualitatea politeistă a început odată cu căderea diavolului care s-a considerat pe sine a fi ca și Dumnezeu. Însușirea de către om a acestei spiritualități întunecate, prin ispitirea celui rău, a dus la căderea acestuia ,omului, de la cunoașterea binelui,a adevărului.

Legămintele făcute de către Dumnezeu cu patriarhii din Vechiul Testament aveau menirea de a-i ține cât mai departe de această spiritualitate. Legea lui Moise a avut și ea acest rol, pregătind calea pentru venirea lui Hristos care, venind la "plinirea vremii " (Gal. 4,4), l-a adus pe om în starea de a putea fi din nou aproape de Dumnezeu, la îndumnezeirea după har.

După venirea lui Hristos, propovăduirea Evangheliei și întemeierea Bisericii, nu toate neamurile au renunțat la spiritualitatea păgână politeistă, ba încă au fost unii printre cei convertiți la creștinism care nu s-au lepădat cu totul de spiritualitatea păgână, ci au încercat să introducă în învățătura de credință creștină idei ce țin de mitologia păgână. Acești falși convertiți, cât și cei care le-au urmat în credințele greșite, sânt cunoscuți sub denumirea de eretici, ca unii ce "au schimbat adevărul lui Dumnezeu în minciună" (Ro. 1,25).

Că ereticii se află sub influența spiritualității păgâne rătăcite de la adevăr, ne-o arată Sfinții Părinți.

Sfântul Atanasie cel Mare spunea despre arieni că: " întorcându-se în ei înșiși, și necugetând nimic mai mult decât ceea ce e în afara Scripturilor"⁶⁰.

Potrivit Sfântului Efrem Sirul : "ereticii de elini ascultă și nu de dumnezeieștile Scripturi"⁶¹.

Sfântul Vasile cel Mare îi considera pe eretici influențați de concepțiile necredinței păgâne⁶² și de faptul că "au născocit învățături înrudite ...cu păgânismul"⁶³.

Nu e de mirare că Sfinții Părinți îi consideră necredincioși pe eretici, punându-i astfel în rând cu păgânii. Ereticii prin învățătura lor nu au credința în adevăratul Dumnezeu, ci în dumnezei și hristoși inexistenți, după cum și păgânii au credința în dumnezei lipsiți de ființă (Ier. 5,7), adică inexistenți.

Deci, ideile eretice, în general, nu sânt ceva întru totul nou, deoarece sânt concepute sub influența spiritualității păgâne.

Unii consideră că Sfinții Părinți au suferit influența gândirii păgâne. Trebuie însă să spunem că o asemenea afirmație este inexactă.

Filosofia greacă de dinainte de Hristos a fost clar influențată de Vechiul Testament, de aceea, faptul că această filosofie are împrumutat din Vechiul Testament nu este rău, răul se regăsește în deformările pe care filosofii greci le-au adus învățăturilor împrumutate din Vechiul Testament.

Sfinții Părinți "pentru apropierea de creștinism a culturii grecești au eliminat din ceea ce a produs gândirea greacă, sub influența Vechiului Testament, acele părți care contravin revelației divine, acele părți în care învățătura Sfintei Scripturi este deformată, denaturată"⁶⁴, aceasta însemnând că filosofia greacă nu a avut asupra Sfinților Părinți o influență de substanță, ceea ce nu se poate spune despre ereziarhi.

Ereticii pentru că sânt necredincioși nu mai pot fi considerați mădulare ale Bisericii⁶⁵, iar fiind în afara Bisericii nu se pot mântui pentru că cei necredincioși nu vor vedea mântuirea⁶⁶. Aceștia pentru a se putea mântui trebuie să vină la dreapta credință.

Considerându-i pe eretici în afara Bisericii vom rămâne credincioși învățaturii Sfinților Părinți, știind că "dezacordul cu ei (cu Sfinții Părinți) este abatere de la dreapta credință"⁶⁷; de aceea trebuie să respingem ideea prin care se susține că, considerarea ereticilor ca fiind necreștini ar fi "cu totul străină de iubirea creștină"⁶⁸ și cum că ar trebui "ajutați la nevoile duhovnicești"⁶⁹.

Trebuie să ne ferim de o iubire falsă care poate aduce mai degrabă pagubă sufletească decât folos duhovnicesc

După cum spune Scriptura : "nu zăbovi a face bine celui ce are nevoie,când ai putință să-l ajuți"(Pil.3,27).

De aceea, atunci când este vorba de ajutorul dat în privința celor necesare vieții materiale,oricine trebuie ajutat.Însă a fi de folos din punct de vedere duhovnicesc cuiva care este abătut de la dreapta credință, nu poate însemna altceva decât a-l îndemna, fără a-l sili, să lase rătăcirea și să vină la adevărata credință⁷⁰, a te ruga pentru el în acest sens,căci alt ajutor în cele duhovnicești în afară de acestea n-ar însemna altceva decât a-i ajuta pe eretici în cele ale credinței lor rătăcite⁷¹.

Dreptcredincioșii nu pot fi în comuniune cu ereticii, pentru că nu au același cuget și aceeași înțelegere(I Cor.1,10) cu aceștia din urmă.

Dreptcredincioșii fiind în Biserică sânt "un singur trup" Col.3,15), păzind unitatea Duhului întru "legătura păcii" (Efes.4,3), iar această legătură a păcii este dragostea pe care Apostolul o mai numește și "legătura desăvârșirii" (Col.3,14).Astfel ei"gândesc la fel având aceeași iubire,

aceleași simțiri, aceeași cugetare" (Fil.2,2).Căci dacă n-ar fi "cu totul uniți în același cuget și în aceeași înțelegere" (I Cor.1,10) s-ar depărta de unitatea adevărată și va exista între ei dezbinare, ori dacă e dezbinare nu mai pot avea unii față de alții dragoste adevărată.

Ereticii pentru că nu au "aceeași înțelegere" (I Cor.1,10) a adevărului revelat sânt despărțiți de dreptcredincioși, dar mai întâi sânt despărțiți de adevăratul Dumnezeu pentru că prin înțelegerea greșită a celor revelate de Dumnezeu s-au depărtat de "adevărul (care este) iubirea de Dumnezeu arătată în credință"⁷²; însă ereticii datorită deformării adevărului din revelație,nu mai pot avea dragoste adevărată între ei, pentru că "e cu neputință ca cei ce nu s-au unit mai înainte cu Dumnezeu prin bună înțelegere și cuget drept,să poată conveni între ei prin liberul arbitru"⁷³.

Iubirea cu adevărat duhovnicească se află numai acolo unde adevărul din revelație nu a suferit vreo schimbare : "dacă umblăm în lumină... atunci avem părtășire unul de altul" (I In.1,7). Acest adevăr unificator este însăși iubirea : "binele și adevărul (care e iubirea ce)... unește pe oameni cu Dumnezeu și întreolaltă"⁷⁴.

Iubirea unește pe oameni , pe cei ce au același cuget drept ^{74a} în Hristos,cu Dumnezeu și întreolaltă iar din această unire cu Dumnezeu vine toată cunoștința adevărată, unirea și cunoștința fiind tot mai mare în măsura apropierii de nepătimire. Cu alte cuvinte, adevărul fiind iubirea,creșterea în iubirea față de Dumnezeu înseamnă și creșterea în înțelegerea adevărului.

Ajungerea la adevărata iubire pentru cei ce s-au abătut de la cunoșterea cea bună se poate realiza numai atunci când aceștia vor lepăda cunoștința greșită și vor avea același cuget, în Hristos, cu dreptcredincioșii.

Dreptcredincioșii păzind porunca dragostei,iubesc pe Dumnezeu adevărat și pe aproapele. Ori cei care au deformat printr-o înțelegere greșită adevărul revelat, nemaicunoscându-L pe Dumnezeu adevărat, au credința într-un alt dumnezeu care de fapt nu există. De aceea aceștia ,ereticii, chiar dacă susțin că-L iubesc pe Dumnezeu,ei de fapt nu-l iubesc pe adevăratul Dumnezeu, ci pe acel fals dumnezeu în care ei cred,ceea ce arată o falsă iubire.

Dacă unirea în Biserică pleacă de la credința în același Dumnezeu,ce unire poate exista între dreptcredincioși și eretici ? Deoarece unitatea înseamnă pentru dreptcredincioși apropierea de adevăratul Dumnezeu și întreolaltă în iubire. Dar dacă nu este același Dumnezeu și pentru eretici,atunci de ce unire mai poate fi vorba ? Cel mult una formală,lipsită de substanță. Însă printr-o asemenea unire,a dreptcredincioșilor cu ereticii, dreptcredincioșii s-ar depărta de adevăratul Dumnezeu.

Păzind porunca dragostei, creștinii adevărați se fac "tuturor toate după cum are nevoie fiecare...(dar sânt) aspri și neîndurați față de orice ar putea să ajute la menținerea credinței...nebunești(eretice) "75.

Dumnezeu prin Biserică Sa care e "stâlp și temelie a adevărului" (I Tim.3,15), potrivit cu acest adevăr, pe cei binevoitori de mântuire adunați în Biserică, în jurul Lui, pentru că El "este în Biserică cea Sfântă a Lui" (Ps.10,4) îi restaurează în rațiunea după care firea umană a fost creată, astfel omul are posibilitatea care a existat înainte de cădere, adică aceea de a se îndumnezeii după har.

În Biserică omul binevoitor de mântuire e replăsmuit, restaurat de Dumnezeu , și în care e pus pentru a se statornici în cunoașterea și lucrarea binelui ; rai în care omul este chemat la îndumnezeirea după har,făcându-i-se

cunoscut acestuia că nerămânerea în această stare prin abaterea de la cunoștința binelui, a adevărului revelat, duce la alungarea din acest rai și la moarte sufletească.

După cum protopărinții prin abatere de la cunoașterea binelui și a adevărului nu au mai putut să rămână în rai, tot așa cei ce se abat de la adevărul Evangheliei nu mai pot să facă parte din Biserică însă pot să revină în Biserică prin renunțarea la rătăcire și recunoașterea învățaturii Bisericii.

Biserica este luptătoare și biruitoare; Sfinții sânt în Biserica biruitoare pentru că în viața lor pământească, alegând binele și statornicindu-se definitiv în el, au biruit răul din lume, mai bine-zis, lumea însăși care "zace sub puterea celui rău" (I In.5,19).

Hristos s-a făcut începătorul acestei biruințe, iar cei care au crezut cu adevărat în El, alegând binele și progresând în cunoașterea și săvârșirea lui până la capăt, I-au urmat în biruință.

Răul din lume și alegerea lui în primul rând este rătăcirea de la adevărul revelat. Tot ceea ce s-a revelat este din Bine și spre Bine, iar cine se abate de la adevărul revelat alege răul în locul binelui.

După cum s-a spus, Biserica lui Hristos este fără pată în ce privește ancorarea în bine; cei din partea luptătoare străduindu-se în a fi părtași ai acestui bine, statornicindu-se în el ajung în rândul celor biruitori, biruind prin bine asupra răului, prin adevăr asupra minciunii.

Deci, această luptă împotriva răului și statornicirea în bine se poate realiza numai în Biserica lui Hristos "fără de care nu putem face nimic" (In. 15,5) în acest sens. Este ceea ce a spus Sfântul Ciprian al Cartaginei : " în afară de Biserică nu este mântuire"^{17 6}.

Hristos e numai în Biserica cea Sfântă a Lui, însă ereticii nu sânt în Biserică.

Cei rătăciți, datorită dogmelor eretice⁷⁷ prin care "alterează adevărul"⁷⁸, se despart de Dumnezeu⁷⁹ și de Biserica Sa ; aceștia se află în afara posibilității de a se mântui, iar rămânând până la capăt în rătăcire își pierd mântuirea, deoarece cei ce nu mărturisesc dogma dreaptă vor da socoteală în fața Dreptului Judecător.

Biserica prin dumnezeieștile dogme⁸⁰ este stâlp și temelie a adevărului (I Tim.3,15).Fără dumnezeieștile și mântuitoarele dogme⁸¹ Biserica nu există⁸². Dacă o dogmă cade, cade întreg edificiul.Acolo unde este alterată fie și numai o dogmă, acolo lipsește Biserica pentru că ea nu poate avea "nici un amestec străin în învățătura ei tainică despre Dumnezeu mărturisită prin dreapta credință"⁸³. Biserica nu poate exista decât numai în adevăr și prin adevăr.

Sfântul Maxim Mărturisitorul, adresându-se monoteiștilor în legătură cu dogma lor falsă a unei singure voințe și a unei singure lucrări în Hristos, spunea : "ce se va arăta făcând Bisericii cel ce se arată suprimând dogmele Sfinților, dat fiind că fără de ele nu este cu putință însăși faptul ca să existe o Biserică ? "⁸⁴. Cu alte cuvinte, monoteiștii prin dogma lor falsă atentează la însăși existența Bisericii. Dar nu numai monoteiștii,ci orice erezie prin învățătura de credință falsă se împotrivesc existenței Bisericii. Este de la sine înțeles că împotrivindu-se Bisericii, nu mai au parte de Biserică decât numai prin renunțarea la erezie și acceptarea învățăturii drepte credințe.

Pentru că ereticii sânt dușmani ai lui Dumnezeu și ai lui Hristos⁸⁵, acolo unde este erezie nu există Biserică, după cum acolo unde e Biserica, erezia nu-și are locul.

Erezia fiind în afara Bisericii, cei ce sânt în erezie nu sânt creștini ci apostazi⁸⁶ ,care se ascund sub numele de

creștini⁸⁷ pentru ca să înșele⁸⁸ ducându-i pe mulți la pierzanie⁸⁹ prin învățătura lor rătăcită, învățătură prin care "li s-a făcut limba sabie cu două tăișuri și brici ascuțit care sfâșie sufletele și le trimite în închisoarea iadului"⁹⁰.

Ereziile au atentat și atentează la existența Bisericii. N-au reușit și nu vor reuși vreodată să biruie Biserica după nemincinoasele cuvinte ale Mântuitorului care a spus despre Biserica Sa că "porțile iadului nu o vor birui" (Mt.16,18).

Sânt ereziile porți ale iadului?

Fără îndoială că da! După cum arată Sfântul Maxim Mărturisitorul: "gurile viclene ale ereticilor (sânt) deschise ca niște porți ale iadului"⁹¹. Prin "gurile ereticilor" trebuie să înțelegem învățăturile de credință rătăcite propovăduite de eretici, dogme contrare⁹² care-i pierd pe cei ce le urmează.

În decursul istoriei Biserica, prin Sfinții Părinți mai ales, și-a făcut cunoscută poziția față de ereziile care au apărut de-a lungul timpului, dându-le anatemei.

De fapt cei ce prin erezie au dat un înțeles greșit adevărului revelat, prin aceasta propovăduind de fapt o altă evanghelie, mai înainte de a fi anatemizați în mod oficial de reprezentanții Bisericii, au căzut sub anatema dată de Sfântul Apostol Pavel (Gal.1,8), anatema la care se referă Sfântul Maxim Mărturisitorul în combaterea monotelismului: "Duhul Sfânt anatemizează prin Apostolul chiar și pe îngerii care ar inova ceva pe lângă ceea ce s-a propovăduit"⁹³.

Un înger dacă ar propovădui o altă evanghelie s-ar abate de la cunoșterea binelui, împotrivindu-se lui Dumnezeu. O

asemenea abatere de la cunoașterea binelui ar însemna căderea dintre cetele îngeruși și alăturarea la îngerii căzuți. Diavolul împreună cu îngerii care i-au urmat abătându-se de la cunoașterea binelui au ajuns să cunoască răul, diavolul fiind începătorul răutății.

Anatema pentru îngerul ce s-ar răzvrăti înseamnă căderea din starea de înger bun, iar pentru omul care-și sfârșește viața în erezie înseamnă pierderea mântuirii.

Anatema este înstrăinare de Hristos și de mântuire⁹⁴, este "tăiere de la trupul tainic al Bisericii lui Iisus Hristos"⁹⁵.

Dacă îngerul contribuind cu ceva la schimbarea Evangheliei, știrbind adevărul revelat, cade sub antemă pierzându-și starea de înger bun, fără îndoială că aceia dintre oameni care urmează până la sfârșit unei învățături rătăcite, prin care este alterat adevărul revelat, își pierd mântuirea chiar dacă au dus o viață în curăție⁹⁶.

"Dacă Dumnezeu n-a cruțat pe îngerii care au păcătuit" (II Pet.2,4), care prin abatere de la cele ale lor s-au împotrivit lui Dumnezeu, la fel și pe îngerul care ar propovădui o altă evanghelie nu l-ar cruța, ci ca pe unul care nu și-a păzit vrednicia (Iud.6), l-ar lega "cu legăturile întunericului în iad" (II Pet. 2,4).

Iar dacă îngerul care s-ar abate de la bine se face vrednic de osândă alături de ceilalți îngeri căzuți, reiese că și cei care prin erezie propovăduiesc o altă evanghelie își pierd mântuirea sau după cum spune Sfântul Apostol Petru, "își au osânda lor de mult pregătită" (II Pet. 2,3).

Dacă cineva urmând altei evanghelii nu cade sub osândă, pierzându-și mântuirea, atunci și îngerul care ar propovădui altă evanghelie nu-și pierde starea de înger bun și nu cade sub osândă. Dar mai mult decât atât ar însemna că și diavolul împreună cu îngerii căzuți, prin abaterea de la bine, nu sânt răi și osândiți. Dar pentru că diavolul cu

îngerii ce i-au urmat abătându-se de la bine au devenit răi și s-au făcut vrednici de osândă, atunci și cel ce își sfârșește viața în erezie își pierde mântuirea.

După căderea diavolului, împreună cu îngerii care i-au urmat, nu mai poate fi vorba de căderea altor îngeri, deoarece îngerii care nu s-au abătut atunci s-au statornicit în bine, harul întărindu-i și mai mult în bine pentru că au rămas credincioși lui Dumnezeu.

Atunci când Sfântul Apostol Pavel spune că Evanghelia nu poate fi schimbată nici chiar de îngeri, nu o spune în ideea că îngerii care s-au statornicit în bine ar putea altera cu ceva adevărul cuprins în Evanghelie căzând astfel în rău, aceștia nu mai pot să cadă; Apostolul face această afirmație (Gal. 1,8) pentru a fi cât se poate de clar în privința neschimbării adevărului revelat, pentru că trebuie ca "adevărul Evangheliei să rămână neclintit" (Gal. 2,5).

Deci pentru a fi cât mai categoric în privința neschimbării sensului celor cuprinse în Evanghelie, nu se mulțumește să spună "chiar dacă noi v-am vesti alta evanghelie decât aceea pe care v-am vestit-o să fie anatema", ci "chiar dacă noi sau înger din cer v-ar vesti altă evanghelie să fie anatema" (Gal. 1,8). Astfel Sfântul Apostol Pavel arată fără echivoc că alterarea bunului înțeles al adevărului din revelație duce la osândă, la pierderea mântuirii.

Erezie este apostazie și necredință, este păcat împotriva Sfântului Duh care "nu se va ierta lui (ereticului) în veacul acesta, și nici în cel ce va să vie" (Mt. 12,32), decât numai prin renunțarea la erezie.

Potrivit dreptei credințe, oamenii vor da seamă pentru toate păcatele nepocăite dar mai ales pentru cele împotriva Sfântului Duh care nu vor fi iertate: "hula față de Duhul, sau necredința, nefiind iertată pentru nici o altă pricină fără numai dacă se face cel ce a păcătuit credincios, pe drept

cuvânt nu va fi iertat cel ce-și încheie viața în necredință, pentru păcatul necredinței⁹⁷.

Ideea potrivit căreia ereticii se pot mântui fără a se întoarce la Biserică, lepădând erezia, este o idee ce înclină spre origenism, erezie condamnată de Biserică la sinodul V ecumenic (553).

Origenismul nu neagă pedepsele iadului, ci veșnicia acestora, considerând că până la urmă vor fi mântuiți toți cei ce nu s-au îndreptat, chiar și diavolul; pe când prin ideea de mai sus se consideră că doar o anumită parte din cei ce nu s-au îndreptat vor fi mântuiți, în speță ereticii, după unii chiar și păgânii, dacă au o viață morală ireproșabilă. Printr-o asemenea idee se tăgăduiește întreaga taină a lui Hristos care a venit în lume pentru a ne mântui.

Potrivit învățaturii Sfinților Părinți, ereticii sânt în afara Bisericii iar în afară de Biserică nu există mântuire. Ori, în această doctrină căreia îi putem spune semiorigenistă, după ce se susține că ereticii sânt în Biserică și se pot mântui, se afirmă că și păgânii se pot mântui fără a veni la Biserică.

Că păgânii sânt în afara Bisericii este cât se poate de limpede, însă prin susținerea că ei se pot mântui chiar dacă sânt în afara Bisericii, se întărește ideea că și în afara Bisericii există mântuire.

Se încearcă argumentarea acestei idei făcându-se trimitere la cuvintele Sfântului Apostol Pavel: "când păgânii care nu au legea, din fire fac ale legii, aceștia neavând lege, își sânt lorși lege" (Ro. 2,14). Ori acest text se referă la păgânii care au trăit înainte de Hristos, înainte de întemeierea Bisericii Lui.

Legea la care face referire Sfântul Apostol Pavel este Legea Vechiului Testament⁹⁸ și nu Legea cea Nouă, altfel ar însemna că păgânii prin legea firii se pot ridica la înălțimea desăvârșirii din Evanghelie, ori așa ceva este absurd,

deoarece duce la ideea că păgânii, de după Hristos, prin legea firii se pot desăvârși, pe când evreii prin Legea lui Moise nu, căci "din faptele legii nimeni nu se va îndrepta" (Gal. 2,16); Legea lui Moise n-a desăvârșit pe nimeni înainte de Hristos, iar prin venirea lui Hristos, Legea lui Moise atingându-și scopul, a făcut loc Legii celei Noi.

Deci, Sfântul Apostol Pavel se referă la păgânii care au trăit înainte de Hristos în acea vreme a "veacurilor neștiinței" pe care Dumnezeu a trecut-o cu vederea (F. A. 17,30). În acea vreme a "veacurilor neștiinței" nimeni nu a desăvârșit nimic nici chiar prin Legea lui Moise (Ev. 7,19), în care era cunoștința cea adevărată, cu atât mai puțin prin legea firii.

Acea vreme a neștiinței, a neputinței de desăvârșire, ține de trecut, iar dacă unii au rămas în acea neștiință nerecunoscând putința desăvârșirii în Hristos, respingând Evanghelia, este pentru că n-au voit să știe (I Cor. 14,38), dorind întunericul în locul luminii (In. 3,19).

De aceea, cei care după propovăduirea Evangheliei nu au voit să renunțe la neștiința și întunecimea ce ține de acele veacuri apuse, "se vor osândi" (Mar. 16,16).

Dacă Legea lui Moise și legea firii n-au desăvârșit pe nimeni, ci doar prin ele s-a ținut, cât era cu putință, firea în cele ale rațiunii sale, după venirea lui Hristos ele nu mai au nici o relevanță pentru mântuire.

Dacă Legea lui Moise nu mai folosește nimănui pentru mântuire, cu atât mai puțin le va folosi păgânilor faptul că urmează legii firii.

Legea lui Moise era îndreptată spre Hristos care avea să vină, era pedagog spre Hristos (Gal. 3,24), atingându-și scopul odată cu venirea lui Hristos, Hristos împlinind desăvârșirea la care Legea Veche nu a ajuns : "Căci Legea

nu a desăvârșit nimic, iar în locul ei își face cale o nădejde mai bună, prin care ne apropiem de Dumnezeu" (Ev. 7,19).

Legea dată de Dumnezeu lui Moise a avut un scop în istoria mântuirii și prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu l-a împlinit, iar împlinindu-l ea a lăsat loc la ceea ce este desăvârșit, Evanghelia lui Hristos care e Legea cea Nouă: " și zicând "Nou", Domnul a învechit pe cel dintâi. Iar ce se învechește și îmbătrânește aproape este de pieire" (Ev. 8,13).

Dacă Legea lui Moise nu poate ține loc Evangheliei, cu atât mai puțin legea firii prin care se puteau îndrepta păgânii de dinainte de Hristos.

De aceea păgânilor pentru că au respins Evanghelia nu le mai este de folos viețuirea după legea firii, pentru că, "cel ce nu va crede se va osândi" (Mc. 16,16). Iar ereticii, pentru că au alterat adevărul din revelație, chiar dacă trăiesc în curăție n-au răsplată⁹⁹; pentru că "nu oricine Îmi zice" Doamne, Doamne, va intra în împărăția cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui meu Celui din ceruri" (Mt. 7,21) spune Mântuitorul; voia Tatălui, care este și voia Fiului și a Sfântului Duh, este venirea oamenilor la cunoștința adevărului (I Tim. 2,4). Nu se poate spune că vin la cunoștința adevărului cei "care au schimbat adevărul lui Dumnezeu în minciună" (Ro.1, 25). Ereticii pentru că au schimbat Evanghelia (Gal. 1,7), cu toate că Sfântul Apostol Pavel spune că "adevărul Evangheliei să rămână neclintit" (Gal. 2,5), se numără și ei printre cei "care au schimbat adevărul lui Dumnezeu în minciună" (Ro. 1,25).

Deci atât păgânii cât și ereticii, nefăcând voia lui Dumnezeu, nu vor intra în împărăția cerurilor.

Se mântuiesc cei care își însușesc adevărul Evangheliei, prin buna înțelegere și făptuire, și se feresc de acele învățături care sânt străine de Evanghelia lui Hristos.

Ideea semiorigenistă în care se susține posibilitatea mântuirii păgânilor, de după Hristos, și a ereticilor, fără ca aceștia să renunțe la rătăcire, este o idee care se află în afara dreptei credințe. Cei ce susțin o asemenea idee, în loc să le arate ereticilor erorile din credințele lor false „a ereticilor, îi încurajează sugerându-le că se pot mântui chiar dacă stăruiesc în rătăcire.

Printr-o asemenea concepție se ignoră toată lupta Sfinților Părinți, de multe ori până la martiriu, pentru păstrarea neschimbată a credinței. Neschimbarea credinței, neclintirea adevărului Evangheliei (Gal.2,5) fiind prima regulă, indispensabilă, pentru mântuire: "aceste trei lucruri cere Dumnezeu de la tot omul, care are Sfântul Botez, adică: credința dreaptă de la suflet, adevărul de la limba și înfrânarea patimilor, adică curățenia de la trup"¹⁰⁰.

Întâi de toate este necesară credința dreaptă fără de care viața în fapte bune și în curăție nu are valoare pentru mântuire. Nu avem "folos pentru mântuirea noastră dacă avem viața curată, dar nu ținem seama de dogme"¹⁰¹, deoarece "restabilire(a) (restaurarea) noastră (se face) prin fapte cuvincioase și dogme bune"¹⁰².

Sfinții Părinți avându-L în ei pe Hristos, având "adevărul (care este)... iubirea"¹⁰³, și-au dat sufletul pentru iubirea de Dumnezeu și de aproapele¹⁰⁴. Prin jertfa lor din dragoste pentru adevăr, prin mărturisirea credinței drepte, i-au adus pe mulți la adevăr, la mântuire.

Sfinții Părinți nu au purtat ură față de păgâni sau față deeretici, ci față de credințele greșite ale acestora. N-au urât pe rătăciți, ci rătăcirea, astfel ei au urât răul și nu făptura lui Dumnezeu.

Mustrarea și certarea celor rătăciți s-a făcut din dragoste de adevăr și din dragoste de aproapele, încercând să-i aducă pe aceștia la însușirea adevăratei credințe, pentru că aceștia

numai prin venirea la buna înțelegere a adevărului din revelație pot să ajungă la dragostea adevărată prin care să fie uniți cu Dumnezeu și cu aproapele întreolalta.

Mustrarea pe care o făceau păgânilor sau ereticilor, deși azi unora le pare extrem de aspră, pornea din milă pentru cei rătăciți, încercau să le arate acelora primejdia în care se aflau dacă nu părăsesc rătăcirea și dacă nu vin la adevăr. Că mustrarea pe care o fac sfinții nu izvorăște din ură, o spune și prorocul David: "certa-mă-va dreptul cu milă și mă va muștra" (Ps.140,5).

Hristos muștra pe cei rătăciți în încercarea de a-i scoate pe aceștia din urmă din întunericul neștiinței

Astăzi unora mustrarea celor rătăciți de la adevăr, le pare o lipsă de iubire, o ură dusă la extrem. Aceștia fac confuzie între certarea din iubire și ură, ceea ce înseamnă că ei nu cunosc adevărata iubire.

Dacă Mântuitorul i-a muștrat pe farisei și pe cărturari pentru rătăcirea lor, spunându-le că ei sânt din tatăl lor diavolul(Ioan 8,44), prin aceasta le-a arătat de care parte se situează ei din punct de vedere duhovnicesc; pentru a le trezi conștiința, n-a încetat "să-i sfătuiască, să-i muștre, să-i osândească, să-i plângă ca pe unii ce puteau să nu se lase purtați de el(de diavol) "¹⁰⁵.

Sfântul Ioan Botezătorul îi muștra pe aceștia spunându-le că sânt pui de viperă și-i îndemna să se îndrepte, să facă "roade vrednice de pocăință" (Luc. 3,7,8).

Din milă Sfântul Ștefan i-a muștrat pe iudei încercând să-i povățuiască să vină la adevăr și s-a rugat pentru cei care-l

ucideau cu pietre (F.A. 7), dovedind prin aceasta că purta în el iubirea și nu ura.

La fel făceau și Sfinții Părinți față de eretici.

Sfântul Policarp al Smirnei l-a muștrat pe Marcion spunându-i că este întâiul născut al satanei¹⁰⁶; nu l-a certat pe acela din dușmănie ci din iubire, voind să-i arate acelui rătăcit în ce stare duhovnicescă se află. Că Sfântul Policarp nu purta ură față de vrăjmașii dreptei credințe, ci față de rătăcirea aceluia, se poate vedea și din aceea că atunci când a fost prins de prigonitori nu s-a purtat față de ei cu dușmănie, ci dimpotrivă, i-a primit ca pe niște oaspeți¹⁰⁷, împlinind astfel porunca iubirii: "iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvântați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă vatămă și vă prigonesc" (Mt. 5,44).

Chiar și atunci când se întâmpla ca un prigonitor al Bisericii să moară nu se bucurau de moartea aceluia, chiar dacă se bucurau pentru încetarea prigoanei¹⁰⁸.

Scoaterea ereticilor din Biserică nu s-a făcut din răutate¹⁰⁹, ci pentru a se păstra Biserica fără pată, fără zbârcitură (Ef. 5,27). Sfinții Părinți, nefăcând "nici o concesie celor care se împotrivesc credinței și adevărului"¹¹⁰, au apărat însăși existența Bisericii lui Hristos, mai bine zis Hristos care era în ei ducea prin ei această luptă împotriva apostaziei, pentru că ereticii prin "schimbarea adevărului lui Dumnezeu în minciună" (Rom.1,25), "făcându-se străini lui Dumnezeu și Bisericii"¹¹¹, au ajuns de fapt apostazi.

Primul pas în despărțirea de Biserică l-au făcut cei care au devenit eretici, pentru că "nu noi ne-am despărțit de ei ci ei de noi"¹¹². Prin învățăturile lor greșite "au ieșit dintre noi" (I In2,19)... prin cugetarea lor nu au fost și nu sânt nici acum cu noi"¹¹³.

Cel ce născocoște o învățătură care se abate de la adevărul relevant, înstrăinându-se de dreapta credință, se înstrăinează de Biserica lui Hristos, nemaifiind împreună cu cei care nu au rătăcit de la învățatura dreaptă a Bisericii. Nemaifiind una în cuget cu dreptcredințioșii acela nu mai este în Biserică chiar dacă încă nu a fost condamnat în mod oficial de Biserică.

O învățătură de credință greșită este condamnabilă încă din momentul apariției ei. Biserica prin reprezentanții ei a condamnat orice învățătură greșită din momentul în care s-a aflat despre ea; aceasta nu înseamnă că înainte de a se afla despre vreo erezie, acea erezie nu era condamnată decât numai din momentul în care se afla despre ea. După cum s-a mai spus, orice erezie pentru că alterează adevărul Evangheliei cade sub anatema dată de Apostol (Gal.1,8).

Sfinții Părinți condamnând o erezie i-au dat anatemei și pe cei care susțineau erezia respectivă dacă aceștia din urmă nu renunțau la acea erezie.

Dacă ereticii nu renunțau la învățatura lor greșită se convocau de către Părinți sinoade locale, iar dacă ereticii stăruiau în învățatura lor greșită se convoca apoi sinodul ecumenic în care se arăta, în prezența tuturor reprezentanților ,episcopii, de frunte ai Bisericii, adevărata dogmă a Bisericii; urmând ca dogma eretică să fie condamnată de toți reprezentanții Bisericii de pretutindeni. Astfel prin hotărârea comună era clarificată pentru toți poziția Bisericii față de erezia respectivă.

Sinodul avea și rolul de a-i întări în credința dreaptă pe creștinii simpli, pentru ca aceștia luând aminte la hotărârea dată de sinod să nu se lase influențați de eretici.

Sinodul mai avea și scopul de a-i aduce pe cei rătăciți la dreapta credință, însă Părinții nu urmăreau cu orice preț a se realiza unirea cu cei abătuți de la credința adevărată, nu

putea fi vorba de unire între dreapta credință și erezie, ci le cereau ereticilor să renunțe la învățătura rătăcită și să accepte dogma Bisericii pentru ca aceștia să poată reveni în Biserică.

De aceea în ziua de azi, legat de concilierea cu cei abătuți de la dreapta credință, nu se poate accepta renunțarea la acuzele privitoare la vreo erezie, ci trebuie depășite ideile eretice de către cei care au rătăcit de la dogmele Bisericii pentru a se putea ajunge la apropierea de ei.

Adevărata concilere nu poate însemna, după cum consideră unii, apropierea de cei rătăciți fără ca aceștia să renunțe la dogmele eretice și să accepte învățătura Bisericii

Dacă ereticii părăsesc întinericul dogmelor eretice¹¹⁴ și se unesc cu dreptcredincioșii asupra înțelesului cuvintelor revelației¹¹⁵, având părtășire de buna înțelegere a adevărului cuprins în revelație, vor fi împreună cu dreptcredincioșii, uniți în același cuget (ICor.1,10), vor fi părtași la "adevărul (care e)... iubirea ce unește pe oameni cu Dumnezeu și întreolaltă"¹¹⁶, atunci și numai atunci are loc apropierea de aceștia.

Unirea, pe care o doresc unii ecumeniști, între diferitele erezii, între ele, și dreptcredincioși ar fi o unire lipsită "de adevărul (care e)... iubirea"¹¹⁷, ar fi mai degrabă o unire asemănătoare cu cea făcută "împotriva Domnului și a Unsului Său" (Ps.2,2) și nicidecum n-ar fi acea unire pe care o voiește Mântuitorul, "ca toți să fie una" (In.17,21); pentru că în iubirea adevărată, care e legătura păcii(Efes.4,3) ce

unește pe oameni cu Dumnezeu și întreolaltă, se crede și se viețuiește numai în adevăr (Ef.4,15).

Adevărata dragoste, după cum s-a mai spus, "este odrasla cunoștinței adevărului"¹¹⁸, este dragostea ce se bucură de adevăr (I Cor.13,6), este dragostea în adevăr, în care Dumnezeu se apropie de oameni; "aproape este Dumnezeu de cei ce-L cheamă întru adevăr" (Ps.144,18).

De această dragoste născută din buna înțelegere a adevărului din revelație nu se pot împărtăși cei care prin dogmele eretice "au schimbat adevărul lui Dumnezeu în minciună" (Ro.1, 25) și de aceea nu pot fi uniți cu Dumnezeul adevărat și întreolaltă, pentru că dragostea adevărată nu este născută din minciună.

Cunoștința greșită nu poate da naștere decât numai la o dragoste falsă, nefirească, care nu poate fi numită dragoste în adevăratul sens al cuvântului; pentru că o asemenea dragoste, nefiind "legătura păcii", nu aduce niciodată unire adevărată ci numai dezbinare. Deoarece ereticii prin împotrivirea față de adevărul lui Dumnezeu, despărțiți fiind față de Dumnezeul adevărat și dorind un dumnezeu inexistent, doresc rău, iar răul nu unește ci numai dezbină¹¹⁹.

Prin urmare, orice apropierea, din punct de vedere spiritual, față de cei abătuți de la dreapta credință nu se poate realiza decât numai dacă aceia vor renunța la rătăcire, altfel chiar și dreptcredincioșii care doresc o astfel de apropiere, în spiritul ecumenismului, riscă să devină eterodocși, înstrăinându-se prin aceasta de Biserică.

Dumnezeu iubește adevărul (Ps.83,12), iar dreptcredincioșii ținând adevărul în iubire(Ef.4,15), bineplăcându-le adevărul Lui (Ps.25,3),sânt ei înșiși uniți în iubire(Col.2,2) în jurul Celui ce mai înainte i-a iubit (I In.4,19).

Iubind adevărul lui Dumnezeu, care unifică, dreptcredincioșii ajung la o tot mai luminată înțelegere a acestui adevăr : "ca ei strâns uniți în iubire să aibă belșugul deplinei înțelegeri pentru cunoașterea tainei lui Dumnezeu Tatăl și a lui Hristos" (Col.2,2). Statornicirea în cunoștința adevărului făcându-i părtași de viața veșnică: "acesta este viața veșnică : să Te cunoască pe Tine singurul Dumnezeu adevărat și pe Iisus Hristos pe care L-ai trimis" (In.17,3).

Ereticii " n-au primit iubirea adevărului ca să se mântuiască "(II Tes.2, 10), iar neiubind adevărul lui Dumnezeu, neavând buna înțelegere a acestui adevăr, nu-L cunosc pe adevăratul Dumnezeu¹²⁰ care dă viața veșnică numai celor care-L cunosc și recunosc ca fiind singurul și adevăratul Dumnezeu.

Pentru că se opun adevărului revelat ereticii se depărtează și se înstrăinează de Dumnezeul adevărat, pentru că Dumnezeu este aproape numai de cei ce-L caută în adevăr (Ps.144,18), dar prin aceasta ereticii sânt dezbinați și între ei datorită cunoașterii răului care dezbină; pe când dreptcredincioșii ținând adevărul în iubire, cresc (Efes.4,15) tot mai mult " în cunoașterea lui Dumnezeu" (Col.1,10), fiind tot mai aproape de El, uniți tot mai mult cu El și întreolaltă: "precum neștiința dezbină pe cei rătăciți așa prezența luminii inteligibile unește și desăvârșeste pe cei luminați și-i întoarce de la opiniile multiple spre Cel cu adevărat existent și-i adună de la vederile variate sau, mai bine zis, de la închipuiri la cunoștința cea una, adevărată, curată și unitară, umplându-i de singura și unica lumină"¹²¹.

Ereticii nefiind uniți cu adevăratul Dumnezeu, pentru că nu au bună înțelegere și cuget drept¹²², sânt dezbinați între ei, dar mai ales sânt despărțiți de cei ce-L caută pe Dumnezeu întru adevărul Său (Ps. 144,18).

Dreptcredincioșii nu pot fi una, în același Dumnezeu (In. 17,21), cu ereticii, deoarece ereticii au credința într-un alt

dumnezeu și într-un alt hristos (II Cor. 11,4) și au o altă biserică.

Unii adepți ai ecumenismului, fie ei și ortodocși declarați, consideră că dreptcredincioși sânt în aceeași biserică cu ereticii.

Potrivit învățaturii ortodoxe, ereticii au credința în dumnezei inexistenți și nu în adevăratul Dumnezeu. De aceea biserica pe care o concep acești ecumeniști este mai degrabă un "panteon creștin" în care fiecare grupare se roagă dumnezeului său , ajungându-se astfel la politeism.

Ecumeniști afirmă că "toți se roagă aceluiași dumnezeu"

Pentru că fiecare grupare își are propria concepție despre dumnezeire, deosebită față de învățăturile de credință a celorlalte grupări, reiese că fiecare își are dumnezeul său și că nu poate fi vorba de același dumnezeu.

Că ereticii au alți dumnezei și alți hristoși, o arată cât se poate de clar Sfinții Părinți.

Ereticii care propovăduiesc un alt fiu, este cât se poate de limpede că nu-L propovăduiesc pe adevăratul Fiu al lui Dumnezeu. Astfel acești ereticii au credința în fiul unui alt dumnezeu dar și într-un alt duh "sfânt" al acelui alt dumnezeu. Cu alte cuvinte, propovăduirea unui alt fiu, decât Cel adevărat, duce la propovăduirea unui alt tată și a unui alt duh; după cum propovăduirea unui alt tată sau a unui alt duh, duce la propovăduirea unui alt fiu și a unui alt duh, respectiv a unui alt tată și a unui alt fiu.

Un alt fiu, care de fapt e inexistent, nu poate fi de-o ființă cu Tatăl și cu Duhul Sfânt; la fel un alt duh nu poate fi de-o ființă cu Tatăl și cu Fiul.

După cum arată Sfinții Părinți, rătăcirea în legătură cu o Persoană din Sfânta Treime duce la negarea întregii Sfinte Treimi.

Sfântul Ciprian al Cartaginei arată că acela "care neagă pe Fiul nu are nici pe Tatăl." ¹²³

Sfântul Atanasie cel Mare, combătând pe arieni, arată că aceștia tăgăduind pe Fiul nu-l au nici pe Tatăl adevărat ¹²⁴; iar pnevmatomahi pentru că-L tăgăduiesc pe Duhul, tăgăduiesc și pe Fiul, iar cei ce tăgăduiesc pe Fiul nu-L au nici pe Tatăl ¹²⁵. Ori, dacă nu au credința în adevăratul Tată, ei cred într-un alt dumnezeu tatăl care însă e lipsit de existență.

Potrivit Sfântului Vasile cel Mare: "lipsa de respect față de una din persoanele Treimii, în care trebuie să credem este o tăgăduire a întregii Dumnezeiri" ¹²⁶.

Sfântul Grigorie de Nazianz, în legătură cu persoanele Sfinte Treimi, spunea că: "dacă arunci pe Unul jos, îndrăznesc să spun că nici pe ceilalți Doi nu-i mai pui sus" ¹²⁷.

Dar și ereziile hristologice prin învățăturile lor de credință se abat de la dogma Sfinte Treimi ¹²⁸.

O erezie hristologică nu-L propovăduiește pe adevăratul Hristos, pe adevăratul Fiu întrupat, ci pe un alt hristos (II Cor. 11,4), un alt fiu, iar prin negarea adevăratului Fiu al lui Dumnezeu se ajunge la tăgăduirea întregii Sfinte Treimi. Astfel credința într-un alt hristos (II Cor. 11,4), care e inexistent, va fi și într-o treime inexistentă.

Reiese că ereticii au credința în alți dumnezei și nu în Cel adevărat.

În acest sens, Sfântul Ciprian al Cartaginei spunea că: "înșirând toate ereziile și prezentând absurditățile și nebuniile fiecăruia, pentru că nici nu-mi face plăcere să spun ceea ce este îngrozitor sau rușinos de știut, ne ocupăm deocamdată numai de Marcion...oare Marcion admite această Sfântă Treime (propovăduită de Biserică). Oare mărturisește același Dumnezeu Tatăl Atoatefăcătorul pe care Îl mărturisim noi? Recunoaște pe același Fiul Hristos născut din Fecioara Maria, Cuvântul Care s-a făcut trup, Care a luat asupra Sa păcatele noastre, Care a învins moartea murind, Care a început prin El Însuși învierea trupurilor și Care a arătat ucenicilor Săi că a înviat în același trup (în care trăise?). Cu totul alta este credința lui Marcion dar și a celorlalți eretici"¹²⁹. Aceasta însemnând că noi dreptcredincioșii nu avem în comun cu ereticii nici pe Tatăl, nici pe Fiul, nici pe Sfântul Duh¹³⁰.

Într-un mod asemănător se exprimă și Sfântul Atanasie cel Mare: "maniheii își plăsmuiesc un alt dumnezeu tăgăduindu-l pe Cel existent. Dar să audă și celelalte erezii, împreună cu maniheii, că Unul și Același este Tatăl lui Dumnezeu și Stăpânul și Făcătorul zidirii prin Fiul Său"¹³¹.

Reiese că atât marcioniții cât și maniheii, cât și oricare altă erezie, nu au credința în adevăratul Dumnezeu, ci fiecare erezie își are dumnezeul său care este inexistent.

Nu încapă nici o îndoială că sânt abătuți de la adevăr cei care susțin că dreptcredincioșii și ereticii au credința în același Dumnezeu.

Pentru că dreptcredincioșii au credința în adevăratul Dumnezeu iar ereticii în alți dumnezei, nu se poate susține ideea unirii dreptcredincioșilor cu ereticii în sens ecumenist; apropierea ereticilor de Biserică putându-se face numai dacă ei vor renunța la credințele lor greșite și-și vor însuși dreapta credință.

Ecumeniștii ortodocși care susțin cum că atât dreptcredincioșii cât și adepții altor credințe "creștine" slujesc aceluiași Dumnezeu, se înstrăinează de Ortodoxie.

De exemplu, dacă ortodocșii și filioquiștii ar sluji aceluiași Dumnezeu ar trebui să aibă aceeași credință, iar învățătura despre Sfântul Duh ar trebui să fie aceeași, altfel nu poate fi vorba de credința în același Dumnezeu.

Ortodocșii, susținând că Sfântul Duh purcede numai de la Tatăl, păstrează în învățătura lor de credință adevărul despre unitatea ființei dumnezeiești și Treimea Persoanelor.

Filioquiștii, susținând ideea cum că Sfântul Duh purcede de la Tatăl și de la Fiul, se depărtează de adevărul despre unitatea ființei dumnezeiești și Treimea Persoanelor. Introducând două cauze ei susțin diteismul, iar Sfântul Duh având două cauze devine compus și prin aceasta este în afara Dumnezeirii.

Deci filioquiștii sânt diteiști, mai bine zis politeiști, și pnevmatomahi în același timp¹³². Iar dacă ei afirmă că au credința în Sfânta Treime, această afirmație a lor este lipsită de temei, treimea susținută de ei fiind doar un nume gol.

De aceea nu se poate susține despre credința dreptcredincioșilor în adevăratul Dumnezeu, cel în Treime închinat, că este aceeași cu credința celor filioquiștilor, care susțin, prin învățătura lor de credință, existența mai multor dumnezei și că Sfântul Duh nu este Dumnezeu.

Față de credința ortodocșilor, alta este credința celor care s-au abătut de la adevărul din revelație, alta este și închinarea. Nu poate fi vorba despre închinarea la același Dumnezeu.

De fapt acești ecumeniști, susținând ideea potrivit căreia atât ortodocșii cât și filioquiștii se închină aceluiași Dumnezeu, ajung la un pnevmatomahism extrem.

În învățătura de credință ortodoxă se arată că Sfântul Duh nu are mai multe cauze, iar în filioquism se susține că Sfântul Duh nu are o singură cauză. Prin urmarea îmbinarea celor două susțineri duce la ideea că purcederea Sfântului Duh nu există¹³³.

Este greșită și sintagma "unirea între Biserici", aceasta pentru că nu există decât numai o singură Biserică; sânt unite bisericile locale ale dreptei credințe care împreună sânt o singură Biserică.

Nu se poate uni adevărata Biserică cea una cu "alte Biserici", pentru că "alte Biserici" nu există decât numai cu numele. Hristos când a vorbit despre Biserică a spus "Biserica Mea" (Mt.16,18) și nu "Bisericile Mele". *Plecând de aici putem spune că Biserica Ortodoxă nu este soră cu vreo "altă Biserică"* ¹³⁴. *Biserica cea una nu poate fi împărțită. Biserica nu s-a rupt și nu s-a împărțit în alte biserici prin ieșirea în afara ei a celor care au devenit eterodocși.*

Biserica nu poate exista decât numai în cadrul revelației, revelație cuprinsă în Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție. De aceea ereticii numai atunci când vor ajunge la unitate cu dreptcredincioșii, asupra bunului înțeles a celor cuprinse în revelație, vor fi în Biserică și vor fi uniți cu adevărat cu dreptcredincioșii, pentru că ei înșiși ar deveni dreptcredincioși.

Adevărata unire nu se poate realiza decât numai prin legătura dragostei, a adevăratei dragoste ce se întemeiază pe adevăr.

Deci, numai prin unirea în buna înțelegere a adevărului revelat se poate ajunge la legătura păcii care este dragostea adevărată, altfel toate așa-zisele dialoguri ecumenice au caracterul unui fals iernism.

Profesarea unei dogme eretice duce la respingerea sinoadelor ecumenice¹³⁵

Există însă grupări așa-zis creștine care pe față, fără echivoc, resping Sfânta Tradiție, aceștia nu recunosc sinoadele ecumenice.

Dreptcredincioșii nu pot să fie una în cuget cu cei care se opun sinoadelor ecumenice, fie că e vorba de cei care deși susțin că respectă Sfânta Tradiție o răstălmăcesc profesând dogme eretice, fie că e vorba de cei care resping pe față Sfânta Tradiție.

Sfântul Maxim Mărturisitorul a ales martiriul în locul comuniunii cu cei¹³⁶ care prin învățătura lor greșită, a unei singure voințe și a unei singure lucrări în Hristos, au respins Sinoadele ecumenice de până atunci.¹³⁷ Recunoașterea Sinoadelor ecumenice de către monoteliți era una formală, superficială, odata ce prin rătăcirea lor se opuneau dogmelor definite la aceste sinoade; "care e folosul unor nume (sinoadelor) dacă sânt respinse dogmele?"¹³⁸, îi întreba Sfântul Maxim pe monoteliți.

După cum s-a arătat, între dogmele eretice prin care se respinge învățătura sinoadelor ecumenice se află și Filioque care este o erezie ce conține atât diteismul cât și pnevmatomahismul¹³⁹; de aceea, după cum spune Sfântul Grigorie Palama: "niciodată nu v-am putea accepta să fiți în comuniune cu noi, câtă vreme spuneți că Duhul purcede și de la Fiul"¹⁴⁰. În timp au apărut și alte deosebiri importante care fac imposibilă comuniunea cu cei ce susțin ideea Filioque, deosebiri ce constă în alte idei izvodite de aceștia din urmă.

Și mai clară este imposibilitatea intrării în comuniune cu cei care resping pe față Sinoadele ecumenice, este cazul protestanților și a neoprotestanților.

Sfântul Maxim Mărturisitorul, fiind îndemnat să intre în comuniune cu oponenții Sinoadelor ecumenice, spunea: "Chiar dacă tot universul va începe să fie în comuniune și să se cuminice împreună cu patriarhul (care era monotelit), eu nu o voi face. Din ceea ce Sfântul Apostol Pavel a scris eu mărturisesc că Sfântul Duh va da chiar și pe îngeri anatemei, dacă vor începe să propovăduiască o altă evanghelie, sau de vor introduce ceva nou în ea"¹⁴¹.

Cei care vor să rămână cu adevărat dreptcredincioși trebuie să urmeze Sfântului Maxim Mărturisitorul, respingând ideea posibilității intrării în comuniune cu cei cu care nu se poate realiza comuniunea, și nu propovăduitorilor unui ecumenism păgubos care propovăduiesc o "teologie" omenească, pământească. Între acești ecumeniști sânt unii care, deși se declară ortodocși, prin ceea ce ei urmăresc să realizeze, ignoră învățătura Sfinților Părinți și se opun Ortodoxiei.

Irenismul propovăduit de acești "teologi" ecumeniști este lipsit de adevărata dragoste creștină.

Adevărata dragoste creștină îi chemă pe toți la mântuire, dorind mântuirea tuturor oamenilor, ori acești "teologi ortodocși" sugerându-le celor rătăciți că se pot mântui, chiar și dacă vor stăruie în rătăcirea de la adevărul revelat, îi împing și mai mult pe aceștia în întunericul neștiinței.

Acești "teologi" nu mai luptă pentru mântuire prin opoziția față de învățăturile abătute de la dreapta credință, ci prin susținerea unui irenism condamnat s-au întors de fapt împotriva Ortodoxiei.

După cum, cu dreptate, afirmă unii teologi ortodocși, ecumenismul este erezie, atoterezie,¹⁴² panerezie,¹⁴³ " cea mai

mare erezie¹⁴⁴ sau "sumă a tuturor ereziilor"¹⁴⁵. După cum s-a arătat mai sus, putem spune că învățătura de credință ecumenistă este în primul rând susținătoarea politeismului.

Dreptcredincioșii trebuie să se ferească de orice erezie, dintre care și de cea ecumenistă, și să păstreze buna înțelegere (Ps.110.10) a adevărului lui Dumnezeu (Ps.25,3;116,2), pentru că Dumnezeu cere mai întâi "credința dreaptă de la suflet"¹⁴⁶ celor care vor să se mântuiască.

DESPRE "TAINELE" ETERODOCSILOR (BOTEZUL)

Botezul este necesar pentru mântuire (Mc.16,16); Hristos, Fiul lui Dumnezeu, prin Botez se sălășluiește în cei ce cred în El, aceștia devenind fii ai lui Dumnezeu după har. Botezul este naștere de sus (In.3,3), de la Dumnezeu (In.1,13), prin care cel ce crede în adevăratul Hristos, și nu într-un alt hristos (II Cor.11,4), primește Duhul înfierii (Ro.8,15) care este Duhul Fiului lui Dumnezeu (Gal.4,6), prin care cel înfiat strigă: "Avva! Părinte!" (Ro.8.15). Hristos sălășluindu-se în cel botezat îl mântuie, pentru că acela care "crede și se va boteza se va

mântui" (Mc.16,16) prin păzirea celor poruncite de Hristos (Mt.28,20).

Pentru că omului i s-a dat să fie liber prin voința sa, "încredințându-i-se frânelor voinței lui și mișcarea spre ceea ce voiește să aleagă"¹⁴⁷, este liber în a alege cui să-și deschidă sufletul prin credință și la cine să nu-și deschidă sufletul. Dacă omul își deschide sufletul prin credință unui fals hristos și nu Celui adevărat, atunci Acesta din urmă nu va intra, lăsându-l pe acel om cu acela în care și-a pus nădejdea, pentru că El nu trece peste alegerea omului. Astfel stă în libera alegere a omului al cui templu să devină, a lui Dumnezeu sau al idolilor (II Cor.6,16). Dacă omul alege să fie templul unui alt hristos (IICor.11,4), care e inexistent la fel ca dumnezeii păgânilor, atunci adevăratul Hristos nu vine să se sălășluiască în acel om pentru că pe de-o parte El nu trece peste alegerea omului, pe de altă parte pentru că nu este nici o înțelegere "între templul lui Dumnezeu și idoli" (II Cor.6,16).

Hristos care e Adevărul (In.14,6) vine prin har la Botez, la cei care cred cu adevărat în El, și se sălășluiește înlăuntru. Ori, botezul eretic este străin de prezența lui Hristos ;El fiind Adevărul (In.14,6) nu intră la cei ce-și întorc "auzul de la adevăr" (II Tim.4,4).

Astfel cei ce și-au deschis sufletul spre El(Ps.61,8) și "l-au primit, care cred în numele Lui le-a dat putere ca să se facă fii ai lui Dumnezeu" (In.1,12), aceștia născându-se de sus prin Botez (In.1,13;3,3), iar la cei ce nu i-au deschis sufletul prin credință , "care n-au primit iubirea adevărului ca să se mântuiască" (II Tes.2,10) pentru că s-au lăsat amăgiți crezând într-un alt hristos(Mt.24,5, IICor.11,4), nu va intra. Pentru că adevăratul Hristos nu se sălășluiește în cei care-i neagă existența prin credința ce o au într-un alt hristos(IICor.11,4).

Deci, numai celor ce cred în El le dă putere să fie fii ai lui Dumnezeu (In.1,13) prin naștere de sus (In.3,3), pe când celor care nu cred în El, pentru că au credință într-un alt hristos (II Cor.11,4), nu le dă harul; aceștia din urmă nu pot fi părtași la această înfiere și nu sânt frați în Hristos cu cei dintâi. De aceea, se abat de la adevăr cei care-i numesc frați în Hristos pe eretici.

Dumnezeu este aproape de cei care se apropie de El, pentru că ei alegând calea adevărului îl cheamă întru adevăr (Ps.144,18;33,5;118,30), aceștia cunoscând întru "adevăr harul Lui Dumnezeu" (Col.1,6). Pe când cei ce "și-au întors auzul de la adevăr" (II Tim.4,4) se depărtează de Dumnezeu și sânt străini de cunoștința harului; cu alte cuvinte, neavând adevărul sânt lipsiți și de harul lui Dumnezeu.

Dacă ajungerea la cunoașterea răului a însemnat acceptarea neadevărului, restaurarea înseamnă lepădarea de neadevăr și însușirea adevărului propovăduit de Hristos; Hristos este Adevărul (In.14,6) prin care Tatăl lucrează în Sfântul Duh restaurarea celor binevoitori de mântuire.

Nu pot să fie părtași în har la "sfințenia adevărului" (Ef.4,24) cei ce sânt abătuți de la credința în Hristos (Adevărul) la credința într-un alt hristos.

Abătându-se de la credința în Adevăr, se abat și de la Duhul Adevărului care dă harul în Sfintele Taine celor binecredincioși, "căci cele ce le împarte Duhul fiecăruia, acelea sânt dăruite de la Tatăl prin Fiul"¹⁴⁸.

Credincioșii având prin har pe Duhul în ei, au și Adevărul "care-L dă pe Acesta"¹⁴⁹. Cei care nu au Adevărul, nu au nici pe Duhul prin care se dă harul, ceea ce înseamnă că aceia care se abat prin erezie de la adevărul propovăduit de Hristos, depărtați fiind de Hristos, sânt lipsiți și de harul ce se dă în Sfântul Duh.

Harul dat de Sfânta Treime în Sfintele Taine arată o unică lucrare a Sfintei Treimi, pentru că harul dat de Treime vine "de la Tatăl prin Fiul, în Sfântul Duh"¹⁵⁰, har prin care Sfânta Treime se sălășluiește în cel credincios.

Hristos este numai în cei care vor să fie cu El prin credința dreaptă, credință în care adevărul din revelație nu a fost deformat

Deci, cei care sânt străini de Adevăr, sânt străini și de Duhul Adevărului. Prin urmare, aceștia neavând credința întemeiată pe buna înțelegere a adevărului revelat, nu au nici harul, sânt străini de Sfintele Taine.

Legat de botez Sfântul Vasile cel Mare spune: prin" apa (botezului) noi ne ridicăm înviați din morți, mântuiți prin harul Celui care ne-a chemat"¹⁵¹, iar "dacă în apă există vreun har, aceasta nu se datorează firii apei ci prezenței Duhului"¹⁵².

Se nasc din nou prin prin apa botezului, în care se află harul Sfintei Treimi, cei binecredincioși, pentru că numai în botezul săvârșit în Biserică este prezent harul care se dă de Tatăl prin Fiul în Sfântul Duh, botezul fiind săvârșit în numele Lor.

Botezul fiind săvârșit în numele Sfintei Treimi, urmează credinței pe care cel care crede o are în Sfânta Treime, "după cum credem în Tatăl și în Fiul și în Sfântul Duh la fel ne și botezăm în numele Tatălui și al Fiului și a Sfântului Duh"¹⁵³.

Ereticul botezându-se după cum crede, în numele unei treimi inexistente, nu poate primi harul adevăratei Sfintei Treimi pe care-l primesc numai cei ce sânt în dreapta

credință. Dreptcredincioșii neavând în comun cu ereticii nici pe Tatăl nici pe Fiul nici pe Sfântul Duh¹⁵⁴, nu au în comun cu aceștia nici harul dat de Sfânta Treime, ceea ce înseamnă că ereticii înstrăinându-se de adevărata Sfântă Treime sânt lipsiți de harul Acesteia.

Botezul săvârșit în numele unui dumnezeu inexistent, fiind lipsit de harul adevăratului Dumnezeu, nu imprimă nimic și nu dă nimic celui botezat cu un astfel de botez, iar dacă nu primește nimic, rămâne cu nimic chiar dacă părăsește erezia și acceptă învățătura Bisericii. Părăsirea ereziei și acceptarea dreptei credințe nu face din botezul eretic, săvârșit în trecut, un botez valid. Acel botez nevalid rămâne de domeniul trecutului împreună cu credința pe care fostul eretic a lepădat-o. Iar venind la dreapta credință, cel ce s-a lepădat de erezie, trebuie să se schimbe cu adevărat într-un om nou prin botezul adevărat, schimbare pe care nu i-a adus-o botezul eretic.

Chiar dacă "ereticii botează"¹⁵⁵ în botezul lor nu există o prezență a harului, ci este doar o simplă formă care, chiar dacă la unele grupări eretice se aseamănă cu cel săvârșit în Biserică, nu aduce nimic celui botezat cu un astfel de botez, pentru că e săvârșit în numele unei iluzii și nu în numele adevăratului Dumnezeu.

După cum spune Sfântul Vasile cel Mare: "credința și botezul sânt două condiții ale mântuirii și sânt legate, de nedespărțit, una de alta. Pe de o parte credința se desăvârșește prin botez, iar pe de altă parte, botezul se întemeiază pe credință; ambele sânt depline prin invocarea aceluiași nume"¹⁵⁶. Aceasta însemnând că botezul ereticilor e fals, nefiind deplin, pentru că nu e deplină credința care este legată de el, deoarece ei "s-au lepădat și s-au înstrăinat cu totul de credință"¹⁵⁷. Cu alte cuvinte, botezul eretic este fals deoarece se întemeiază pe o credință greșită.

Credința și botezul "sânt legate de nedespărțit"¹⁵⁸, botezul urmând credinței, ceea ce înseamnă că botezul eretic, corect după formă, nu poate deveni valid după trecerea ereticului la dreapta credință.

Botezul eretic este doar o faptă omenească la care Dumnezeu n-a participat, este o faptă omenească care trece odată cu timpul în care a fost făcută și ca orice faptă omenească, care s-a dus odată cu timpul în care a fost săvârșită, nu se mai poate schimba; mai mult decât atât este o faptă nelegiuită¹⁵⁹, iar o faptă săvârșită în trecut nu poate fi schimbată, însă cel căruia îi aparține fapta rea, dacă se căiește și vine la adevăr, poate fi iertat, urmând ca în locul răului să fie săvârșit ceea ce este bine.

Credința în adevăratul Dumnezeu nu poate fi însușită, decât numai după renunțarea la credința în dumnezeul inexistent; iar botezul eretic săvârșit în trecut, în numele unei treimi inexistente, nu poate fi schimbat, în prezent, în botez valid, ca și cum ar fi săvârșit în numele adevăratei Sfinte Treimi, ci se leapădă botezul fals, făcut în numele treimii inexistente, ca apoi urmând a fi săvârșit adevăratul botez în numele adevăratei Sfinte Treimi.

De-a lungul timpului au apărut unele păreri potrivit cărora ar trebui recunoscut botezul săvârșit în afara Bisericii

După cum vom arăta în continuare, în tradiția veche a Bisericii nu au fost acceptate asemenea păreri.

Clement Alexandrinul (150-215), urmând tradiției Bisericii, consideră ca fiind nevalid botezul eretic.¹⁶⁰

Tertulian (160-240) a compus, în perioada în care a fost ortodox, o lucrare intitulată "De Baptismo" în care respinge

botezul eretic ¹⁶¹, aducând și argumente dogmatice pentru aceasta, argumente ce se regăsesc și în canonul 46 apostolic. Tertulian îi pune pe eretici în rând cu necredincioșii, de unde că aceștia ,ereticii, au un alt dumnezeu față de creștini care au credința în adevăratul Dumnezeu.

Faptul că se află în concepția lui Tertulian, în ce privește respingerea botezului eretic, învățătura care se regăsește și în canonul apostolic duce la concluzia că e posibil ca aceste canoane să fi existat în scris, în acea perioadă, dar probabil că apoi s-au pierdut pentru a fi descoperite mai târziu, așa cum s-a întâmplat și cu alte scrieri din perioada apostolică. Pe de altă parte e posibil ca Tertulian să o fi cunoscut, învățătura cuprinsă în aceste canoane, din tradiția orală.

*În deceniul doi al secolului al III- lea, un sinod ținut în Cartagina a respins ideea validității botezului eretic.*¹⁶²

În anii 230-235 sinoadele locale ținute în Iconiu-Synnada din Frigia, au respins o hotărâre a papei Ștefan I de a-i primi pe eretici fără botezare când aceștia vin la Biserică.¹⁶³

Firmilian, într-o epistolă către Sf. Ciprian al Cartaginei, scria: "Nu ne amintim ca acest obicei să fi început cândva la noi, întrucât totdeauna s-a observat să nu recunoaștem decât o unică Biserică a lui Dumnezeu și să nu socotim ca botez sfânt decât pe cel al Bisericii"¹⁶⁴.

În disputa cu papa Ștefan I, care dorea să-și impună propriile idei în această problemă, avea să intre și Sfântul Ciprian al Cartaginei.

Învățătura Sfântului Ciprian, în ce privește respingerea botezului eretic, se încadrează în canonul 46 apostolic. Ereticii nu au botezul valid pentru că nu au har¹⁶⁵. Treimea în care au credință ereticii fiind alta decât Sfânta Treime, botezul în numele unei alte treimi nu poate aduce harul adevăratei Sfinte Treimi.

Papa Ștefan I, pentru a-și susține părerea în legătură cu botezul eretic, face apel la "tradiție". Sfântul Ciprian nu recunoaște autenticitatea unei asemenea tradiții: "de unde vine această tradiție? Coboară din autoritatea Domnului și a Evangheliei sau vine din învățăturile și epistolele Apostolilor?"¹⁶⁶. Mai mult decât atât îl acuză pe papa Ștefan I de faptul că aduce ca argument, în favoarea așa-zisei tradiții, practica folosită de ereticii care nu botezau pe cei care treceau la credința eretică: "foarte frumoasă și legiuită tradiție ne este propusă într-adevăr de fratele nostru Ștefan care ne arată ce autoritate convenabilă ne oferă! Căci în același pasaj al scrisorii a adăugat: "Fiindcă înșiși ereticii nu botează după ritul lor, pe cei ce vin la ei de la altă sectă, ci îi primesc pur și simplu la împărtașanie". În această stare nenorocită a decăzut Biserica lui Dumnezeu și logodnica lui Hristos, încât să urmeze exemplul ereticilor, lumina să împrumute învățătura de la întuneric pentru săvârșirea tainelor dumnezeiești"¹⁶⁷.

Reiese că la popularizarea ideii de a-i primi pe eretici în Biserică fără a-i boteza, a contribuit și practica ereticilor care nu-i "rebotezau" pe cei care își însușeau credința eretică respectivă.

Pe de altă parte Sfântul Ciprian recunoaște existența în Biserică a unui obicei vechi, obicei potrivit căruia ereticii foști dreptcredincioși, care au fost botezați în Biserică, dacă reveneau la dreapta credință nu mai trebuia să fie botezați din nou : "ei (adeptii primirii ereticilor fără botez) spun că , în această privință, urmează un vechi obicei, însă pe vremea aceea erezia și schismele abia apăreau și adeptii lor erau cei care plecau din Biserică și fuseseră botezați mai înainte, iar când reveneau la Biserică și se pocăiau nu mai era necesar să se boteze. Acest lucru îl respectăm și noi astăzi: celor despre care se știe că au fost botezați aici și au trecut de la noi la

eretici, este suficient să li se pună mâna (pe cap) primindu-i spre pocăință, dacă mai târziu recunoscându-și păcatul și părăsind rătăcirea, se întorc la adevăr și la sânul Bisericii mame"¹⁶⁸.

Reiese că ideea de a-i primi pe foștii eretici, botezați în erezie, fără Botezul Bisericii pleacă de la cei care au înțeles greșit obiceiul Bisericii prin care sânt primiți fără botez doar ereticii foști dreptcredincioși care renunțând la erezie, revin în sânul Bisericii.

Deci cei care, aplicând acest obicei al Bisericii, nu au făcut deosebire între ereticii foști dreptcredincioși și cei care nu au mai fost dreptcredincioși, care vin la sânul Bisericii, au greșit față de adevărata tradiție a Bisericii, introducând o pseudotradiție, primindu-i fără a-i boteza și pe cei care au fost botezați în afara Bisericii.

Este greșită părerea potrivit căreia Sfântul Ciprian, în privința celor care părăseau erezia și veneau la Biserică, nu-i deosebea pe cei care au fost botezați în Biserică de cei care aveau botezul în erezie^{168a}. Că Sfântul Ciprian îi deosebea pe primii, față de aceștia din urmă, este cât se poate de clar : "celor despre care se știe că au fost botezați aici și au trecut de la noi la eretici, este suficient să li se pună mâna (pe cap) primindu-i spre pocăință, dacă mai târziu recunoscându-și păcatul și părăsind rătăcirea, se întorc la adevăr și la sânul Bisericii mame"^{168b}.

Harul nu poate fi în credința eretică, ceea ce înseamnă că apa botezului eretic e lipsită de har, de unde că în erezie nu poate fi vorba de botez ci doar de o simplă baie profană, "fiindcă botezul nu poate exista fără Sfântul Duh"¹⁶⁹ care dă harul dumnezeiesc.

Mântuirea nu se poate realiza prin credința într-un dumnezeu inexistent și harul nu se primește printr-o asemenea credință.

Mântuirea înseamnă ajungerea la starea de sfințenie, ori la starea de sfințenie se ajunge prin conlucrarea cu harul

Harul sfințește pe cei ce se statornicesc în adevărul descoperit de Hristos, în măsura creșterii acestora în cunoașterea adevărului și a curăției interioare.

Ereticii fiind în afara adevărului din revelație, chiar dacă își dau viața pentru credință nu au folos pentru mântuire, pentru că mărturisirea lor e făcută în numele unei alte treimi.

Ereticilor nefiindu-le de folos botezul sângelui pentru mântuire, nefolositor le este pentru mântuire și botezul în apă, săvârșit de ei¹⁷⁰.

Dacă ereticii care au fost uciși pentru credința lor eretică nu sânt martiri ci pseudomartiri¹⁷¹, reiese că n-au avut parte de adevăratul Botez al sângelui ci de un pseudobotez, înseamnă că și botezul eretic săvârșit în apă este un pseudobotez. De aceea este absolut necesar ca aceia care au renunțat la erezie și vin la dreapta credință să fie botezați cu adevărat în Biserică.

Sfântul Ciprian critică părerea prin care se susține că, "cei botezați oriunde și oricum în numele lui Iisus Hristos au primit harul botezului"¹⁷².

Cei botezați în erezie, fiind în afara Bisericii, nu primesc harul pentru că harul se află numai în Biserică; nici botezul săvârșit oricum nu e valabil, cum ar fi cel săvârșit numai în numele lui Iisus: "cum spun unii, că un păgân botezat în afara Bisericii, ba chiar împotriva Bisericii, oriunde și oricum numai în numele lui Iisus Hristos, poate dobândi iertarea păcatelor, de vreme ce Însuși Hristos poruncește să

fie botezate neamurile în numele întregii Sfintei Treimi?

"¹⁷³

Sfântul Ciprian combate și ideea prin care se susține că botezul eretic e valid pentru că, cel botezat în afara Bisericii "a putut să primească iertarea păcatelor după ceea ce crede"¹⁷⁴. Potrivit Sfântului Ciprian, credința ereticilor este mai degrabă necredință și minciună de unde reiese că botezul eretic nu poate fi considerat valid : "cel ce a crezut minciuna nu a putut primi adevărul, ci, mai degrabă, el a primit, potrivit credinței sale, lucruri nelegiuite și profane"¹⁷⁵. După cum s-a mai spus, botezul săvârșit în numele unei treimi inexistente nu poate să aducă harul care e dat numai celor botezați în Biserică, în numele adevăratei Sfintei Treimi.

Sfântul Ciprian nu este de acord cu ideea papei Ștefan I care susținea că neacceptarea ca valid a botezului eretic îngreunează venirea la Biserică a ereticilor¹⁷⁶. După mărturia Sfântului Ciprian, ereticii care veneau la Biserică nu se împotriveau a fi botezați cu adevăratul botez: "atâtea mii de eretici din provinciile noastre, întorcându-se la Biserică, n-au respins și nici n-au șovăit, ci mai degrabă au acceptat, cu înțelegere și din toată inima să primească harul băii dătătoare de viață și al Botezului mântuitor"¹⁷⁷.

În disputa dintre episcopii din Africa și papa Ștefan I a intervenit, pentru a împăca părțile, Dionisie al Alexandriei. Dionisie i-a scris papei Ștefan I că în Biserica Alexandriei există un obicei vechi prin care sânt primiți ereticii botezați în afara Bisericii, fără a mai fi botezați și că acest obicei ar fi existat și în Palestina¹⁷⁸.

După cum s-a văzut ceva mai sus, în Biserica Alexandriei, mai înainte de Dionisie, Clement Alexandrinul respingea ideea validității botezului eretic. Dar însuși Dionisie nu a rămas întru totul consecvent în susțineri, deoarece într-o

scrisoare către cel care i-a urmat papei Ștefan I, papa Sixt, spunea că "s-a hotărât în mari sinoade, că ereticii care vor veni la Biserica universală vor fi puși mai întâi în rândul catehumenilor și apoi vor fi spălați de necurăția aluatului lor în apa botezului"¹⁷⁹ . Iar într-o scrisoare către Filimon vorbește de obiceiul Bisericii ¹⁸⁰ prin care se primeau fără botez , dintre cei care veneau de la erezie la Biserică, doar cei care au mai fost dreptcredincioși având botezul în Biserică: " Cât despre mine știu că am primit canonul și norma aceasta de la fericitul părinte Heracla, căci cei care reveneau de la vreo erezie chiar și în cazul în care se depărtaseră ei înșiși de Biserică , și îndeosebi cei care având impresia că ar vrea să se întorcă la Biserică , dar care în schimb s-au spurcat prin legături îndelungate cu unul dintre dascălii eretici, pe aceștia Heracla îi alunga din Biserică și nu-i mai primea ori de câte ori ar fi cerut-o până ce nu denunțau în fața tuturor tot ce auziseră de la vrăjmași. Abia după aceea îi reprimea în comuniune, dar fără să le mai ceară să fie din nou botezați ca unii care primiseră de la început acest dar mare...am mai învățat că acest obicei nu s-a introdus numai acum și numai de către cei din Africa, ci încă cu mult timp înainte , pe vremea episcopilor de dinainte de noi, și încă în Biserici din cele mai populate, în întrunirile fraților de la Iconium, la sinoade și în multe alte localități unde pretutindeni s-a luat această hotărâre. "¹⁸¹. Sfântul Ciprian spune însă că acest obicei este mult mai vechi.

După cum s-a mai spus, acest obicei, despre care vorbește Sfântul Ciprian și de care amintește și Dionisie al Alexandriei, ține de vechea tradiție a Bisericii; cei care-l susțin sânt de partea adevăratei tradiții, pe când cei care au denaturat acest obicei, prin primirea fără botezare și a ereticilor care mai înainte nu au fost dreptcredincioși, nu se

poate spune că sânt de partea adevăratei vechi-tradiții ci mai degrabă aceștia susțin o pseudotradiție. Prin urmare, tradiția susținută de Sfântul Ciprian este cea adevărată, cea mai veche și cea legitimă, pe când pseudotradiția la care făcea recurs Ștefan I a apărut mai târziu ca urmare a denaturării vechii tradiții. Și Sfântul Ciprian îi primea fără a-i boteza pe cei care renunțau la erezie, însă numai pe cei care mai înainte de a devenii eretici au fost dreptcredincioși, având botezul în Biserica, pe când Ștefan urmând unei pseudotradiții îi primea fără a-i boteza și pe cei care au fost botezați în afara Bisericii.

Această veche tradiție a Bisericii susținută de Sfântul Ciprian avea să fie apărată și de alți Sfinți Părinți.

Sfântul Atanasie al Alexandriei (295-373) este categoric în privința respingerii botezului eretic. Botezului îi premerge credința dreaptă fără de care botezul nu are valoare: "nu cel ce zice simplu "Doamne" Îl și dă pe El, ci cel ce împreună cu numele are și credința cea dreaptă. De aceea Mântuitorul nu a poruncit simplu să se boteze, ci mai întâi a zis : "învățați", apoi : "Botezați în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh", ca din învățatură să se nască credința dreaptă și la credință să se adauge săvârșirea botezului. La fel și multe alte erezii (la fel ca și arienii) rostind numai numele dar necugetând, precum s-a spus, drept, și neavând credința sănătoasă, primesc fără folos apa dată de ei, fiind lipsită de dreapta credință"¹⁸².

Sinodul I ecumenic (325), la care Sfântul Atanasie cel Mare a avut o contribuție importantă, prin canonul 19 a respins botezul pavlicienilor, eretici antitrinitari, deși botezul săvârșit de aceștia era corect după formă, ceea ce înseamnă că nu a fost acceptat datorită credinței rătăcite a acestora.

Sub incidența acestui canon sânt și ereticii fotinieni a căror învățătură despre Dumnezeu este ca și a lui Pavel de Samosata. Erezia lui Fotin a fost condamnată de sinoadele locale ce s-au ținut în "Antiohia (344), Mediolan(345 și 347), Sirmium(348) ".¹⁸³ Deși "botezul lor era săvârșit în Tatăl, Fiul și în Duhul Sfânt (ca și cel al pavlicienilor), dar pentru că învățau altfel(greșit), acești eretici dacă veneau la creștinismul adevărat trebuiau botezați din nou"¹⁸⁴.

Sinodul I ecumenic prin canonul 8 a recunoscut ca valid botezul schismaticilor catari, avându-se în vedere că aceștia nu numai că săvârșesc botezul corect după formă dar au și credința dreaptă în Dumnezeu. Cu alte cuvinte acest sinod a respins botezul ereticilor dar l-a acceptat pe al schismaticilor, schismaticii botezând în numele adevăratului Dumnezeu și nu în numele unei iluzii ca și ereticii.

Cu toate că Sinodul I ecumenic a dispus prin canonul 8 primirea catarilor în Biserică fără a mai fi botezați din nou, nu toate Bisericile locale au urmat acestui canon ¹⁸⁵ , ci unele au continuat să susțină regula Sfântului Ciprian al Cartaginei, a sinoadelor din timpul lui care au aprobat această regulă, primindu-i și pe schismatici prin botezare.

La anul 343 s-a ținut un sinod local în Laodiceea care a dat 60 de canoane.

În canonul 7 se dispune acceptarea botezului săvârșit de ereticii fotinieni. Însă prin canonul 8 s-a respins botezul montaniștilor, care era corect după formă.

Prin acceptarea botezului ereticilor fotinieni, a căror învățătură de credință este antitrinitară, sinodul local de la Laodiceea nu a mai urmat canonului 19 al Sinodului I ecumenic.

La aproape cincizeci de ani de la Sinodul I ecumenic, Amfilohie de Iconiu într-o scrisoare către Sfântul Vasile cel

Mare îl întreba pe acesta despre botezul săvârșit de catari, cu toate că Sinodul I ecumenic precizase că aceștia să fie primiți fără botezare din nou.

În scrisoarea de răspuns către Amfilohie, Sfântul Vasile spune că fiecare Biserică locală să urmeze obiceiului locului în ce privește botezul catarilor, adică cei care urmează obiceiului susținut de Sfântul Ciprian și de Firmilian să-i primească pe catari prin botezare, iar cei care nu urmează acestei reguli să-i primească prin recunoașterea botezului¹⁸⁶, după cum dispune și Sinodul I ecumenic în canonul 8.

Sfântul Vasile cel Mare, urmând Sinodului I ecumenic, face deosebire între schismatici și eretici, în privința botezului săvârșit de aceștia, acceptându-l pe al schismaticilor și respingându-l pe al ereticilor : " Părinții cei vechi au hotărât să respingă cu totul botezul ereticilor în schimb să recunoască pe al schismaticilor, aceștia fiind oameni care se mai află încă în Biserică"¹⁸⁷. Sfântul Vasile arată care este diferența între eretici și schismatici: "între "erezii" au numit grupările celor care s-au lepădat și s-au înstrăinat cu totul de credință; "schisme" erau formațiile celor care s-au îndepărtat pentru anumite motive de ordin administrativ, bisericesc sau din pricina unor probleme care s-ar fi putut rezolva dacă ar fi existat o înțelegere reciprocă"¹⁸⁸. Este clar că fotinienii, după împărțirea pe care a făcut-o Sfântul Vasile, se află între eretici cea ce înseamnă că Sfântul Vasile nu era de acord cu canonul 7 al Sinodului local de la Laodiceea (343).

În scrisoarea către Amfilohie , Sfântul Vasile arată unele grupări schismatice a căror botez trebuie primit, este vorba despre catari, encratiți, idroparastați și apotactiști¹⁸⁹.

Sfântul Vasile are însă o oarecare îndoială față de botezul săvârșit de schismaticii encratiți. Într-o altă scrisoare către Amfilohie nu mai recunoaște botezul encratiților și

apotactiștilor¹⁹⁰. Această atitudine a Sfântului Vasile față de encratiți și apotactiști se explică prin faptul că aceștia prin învățătura lor de credință s-au apropiat mai mult de erezie, îndepărtându-se față de Biserică. Schisma fiind în sine un rău, cei care stăruiesc în schismă putând ajunge la erezie¹⁹¹. Înseamnă că encratiții și apotactiști s-au depărtat de dreapta credință, ceea ce l-a făcut pe Sfântul Vasile să nu le mai recunoască botezul.

Sfântul Vasile respingând botezul ereticilor este clar că nu-l recunoaște pe cel al arienilor și pe cel al pnevmatomahilor. Despre cel al pnevmatomahilor spune următoarele: "Cei care separă pe Duhul de Tatăl și Fiul și îl numără printre făpturi fac nedesăvârșit botezul"¹⁹².

Un alt părinte al Bisericii care nu acceptă ideea validității botezului eretic este Sfântul Grigorie de Nazianz¹⁹³.

Sfântul Grigorie de Nyssa, referindu-se la botezul eunomienilor, spune că aceștia botează în "demiurg și creator"¹⁹⁴, ceea ce înseamnă că respinge botezul acestora în primul rând datorită credinței lor greșite.

Sfântul Ciril al Ierusalimului respinge și el botezul tuturor ereticilor: "ereticii trebuie botezați din nou deoarece botezul (lor) de mai n-ainte n-a fost botez"¹⁹⁵.

În anul 381 a avut loc Sinodul al II-lea ecumenic care a avut ca principal scop combaterea ereziei pnevmatomahe.

La acest sinod nu s-a dat vreo hotărâre cu privire la botezul eretic. Cu toate acestea există părerea potrivit căreia la Sinodul II ecumenic s-ar fi dat un canon (7) în care se prevede primirea în Biserică a unor eretici, printre care arienii și pnevmatomahii, fără a mai fi botezați, recunoscându-li-se botezul.

În vechile colexii canonice grecești, Sinodului II ecumenic îi sânt atribuite numai 4 canoane¹⁹⁶, la fel și în vechile colexii latine¹⁹⁷.

Acest canon 7 lipsește și dintr-o parafrază a lui Iosif egipteanul la canoanele Sinodului II ecumenic¹⁹⁸.

Potrivit unora, acest canon "este extras dintr-o scrisoare trimisă de Biserica de Constantinopol episcopului Martiriu al Antiohiei", în a doua jumătate a secolului V¹⁹⁹.

Este greu de crezut că Sinodul II ecumenic ar fi dat un asemenea canon, dat fiind faptul că la acest sinod au participat unii Părinți care erau clar împotriva recunoașterii botezului eretic.

Acceptarea de către acești Părinți a unui asemenea canon ar fi însemnat din partea lor o bruscă schimbare de opinie în legătură cu botezul eretic. Un asemenea subiect ar fi dat naștere la dispute în timpul sinodului și după sinod, ori nu există informații în legătură cu o asemenea dispută.

Dacă ar fi existat un asemenea canon atunci înseamnă că Părinții și-au schimbat brusc convingerile în legătură cu botezul eretic. Ori este cunoscut faptul că marii Părinți n-au renunțat la convingeri în legătură cu subiectele ce au implicații dogmatice, mai degrabă răbdau prigoana și martiriul.

Sfântul Ciril al Ierusalimului și Sfântul Grigorie de Nyssa nu recunoșteau botezul ce urma unei credințe greșite. În privința lui Amfilohie de Iconiu, este greu de crezut că ar fi acceptat un asemenea canon, odată ce avusese ca povățuitor pe Sfântul Vasile cel Mare care l-a sfătuit să respingă botezul eretic²⁰⁰.

Sfântul Grigorie de Nazianz era de asemenea împotriva recunoașterii botezului eretic. Chiar dacă n-a participat până la sfârșitul sinodului, odată ce sinodul ar fi aprobat un asemenea canon este greu de crezut că Sfântul Grigorie l-ar fi acceptat atât de ușor și nu s-ar fi opus deloc unei asemenea hotărâri care este împotriva convingerilor sale.

Tăcerea acestor Părinți în legătură cu această problemă se explică prin faptul că nu a existat acest canon 7, fapt confirmat și de vechile colexii canonice care nu îl conțin tocmai pentru că el n-a existat.

Actele originare ale Sinodului II ecumenic s-au pierdut, din ele păstrându-se doar lista cu semnăturile episcopilor participanți care au aprobat hotărârile sinodului²⁰¹.

Dacă hotărârile dogmatice ale Sinodului II ecumenic se cunosc din altă parte și nu din actele originare, la fel și hotărârile canonice se cunosc din scrieri ulterioare care sânt vechile colecții canonice, ori aceste scrieri nu conțin acest canon 7.

Legat de hotărârile canonice ale Sinodului II ecumenic, Teodoret al Cirului spune că Părinții "au formulat canoane despre buna conducere bisericească"^{201a}.

Într-o epistolă a Sinodului din 382, din Constantinopol trimisă episcopilor din Apus, pentru a le face acestora cunoscute hotărârile Sinodului II ecumenic, după ce se face referire la hotărârile dogmatice se amintește și de hotărârile privitoare la conducerea bisericească. Nu se pomenește absolut nimic despre botezul eretic.

Acest canon 7 este mai degrabă opera susținătorilor pseudotradiției de care s-a folosit și papa Ștefan I.

După pierderea, poate distrugerea interesată, a actelor originare a Sinodului II ecumenic, adepții pseudotradiției amintită mai sus au putut să-și răspândească mai ușor ideile prin dezinformare în legătură cu hotărârile canonice ale Sinodului II ecumenic.

Că dezinformarea era un mijloc prin care ereticii, precum și cei cu o moralitate îndoielnică, căutau să se impună, se poate vedea clar din istoria Bisericii. Nu trebuie uitat faptul cum a fost dezinformat Sfântul Epifanie al Ciprului în legătură cu Sfântul Ioan Hrisostom; Sfântul

Epifanie a aflat apoi că acuzația de origenism, adusă Sfântului Ioan, este nedreaptă.

Conținutul așa-zisului canon 7 și-a găsit, probabil, ultima formulare în scrisoarea Bisericii din Constantinopol către Martiriu al Antiohiei.

Și următoarele două Sinoade ecumenice III, IV n-au dat dispoziții cu privire la botezul eretic, iar Sinodul V ecumenic nu a dat nici un canon.

După cum s-a mai spus, față de Sfinții Părinți, care au menținut vie tradiția Bisericii de a nu-i primi peeretici în Biserică decât numai prin botezare, au fost și din aceia care au promovat ideea recunoașterii botezului eretic.

Astfel pe la anul 600 prezbiterul Timotei din Constantinopol în scrierea "Despre primirea ereticilor" face o listă a ereticilor , între care și schismatici , arătând modul de primire a acestora în Biserică, după gradul de rătăcire de la credință²⁰². Această scriere a prezbiterului Timotei, despre primirea fără botezare a unor eretici și a schismaticilor, conține o gravă contradicție. Timotei susține că schismaticii trebuie primiți, alături de unii eretici, prin Mirungere, iar ereticii nestorienii și eutihieni doar printr-o simplă anatemizare a dogmelor greșite.

Dacă pentru schismatici novatieni, despre care Sfântul Vasile cel Mare spunea că sânt încă în Biserică, este necesară mirungerea pentru a fi primiți în rândul credincioșilor, iar pentru ereticii nestorienii și eutihieni pentru a fi primiți în Biserică nu e necesară mirungerea ci doar o simplă anatemizare a eresului la care au renunțat, atunci înseamnă că pentru prezbiterul Timotei schisma este mai gravă decât erezia sau că acești ereticii nestorienii și eutihieni sânt mai aproape de dreapta credință decât schismaticii.

Sfântul Maxim Mărturisitorul (580-662), contemporan cu acest prezbiter Timotei, a fost un continuator al tradiției adevărate, combătând ideea validității tainelor săvârșite de eretici. În legătură cu tainele săvârșite de ereticii monoteliți spunea: "ce fel de mistagogice (liturghie) vor mai săvârși sau ce fel de duh se va pogori asupra celor săvârșite de unii ca aceștia ?"²⁰³.

Astfel, pentru Sfântul Maxim, ereticii nefiind în Biserică, ci în afara ei²⁰⁴, sânt lipsiți de harul Sfântului Duh²⁰⁵ care nu se pogoară asupra celor săvârșite de ei. Prin urmare, tainele ereticilor nu sânt cu adevărat Sfinte Taine.

La aproape 30 de ani de la martiriul Sfântului Maxim și la 10 ani de la Sinodul VI ecumenic, care a întărit învățătura Sfântului Maxim și a altor Părinți despre cele două voințe și cele două lucrări în Hristos, s-a ținut Sinodul II trulan care în canonul 95, în legătură cu botezul eretic, nu a urmat învățăturii Sfântului Maxim ci a confirmat ritualurile de primire a eterodocșilor precizate și în scrierea prezbiterului Timotei²⁰⁶.

Prevederile conținute în acest canon al Sinodului II trulan nu au fost urmate de toți. Chiar la mult timp după acest sinod nealcedonienilor nu li s-a recunoscut botezul, în Biserica Greacă, ei fiind botezați dacă vin la Biserică²⁰⁷.

Ecumenismul și ideea validității botezului eretic

Odată cu apariția ecumenismului, s-a căutat de către adepții acestui curent a se argumenta din punct de vedere dogmatic ideea validității botezului și a altor taine săvârșite de unii eretici, este vorba despre acceptarea prin iconomie a tainelor respective ; prin aceasta exagerându-se de fapt

învățătura Sfântului Vasile cel Mare ce prevede primirea prin iconomie a unor Taine, a schismaticilor.

Putem spune chiar că prin acest gen de iconomie, promovată de ecumeniști, este schimbată învățătura Sfântului Vasile cel Mare.

Printr-o astfel de iconomie, ecumeniștii ce se declară ortodocși consideră că îi vor apropia pe eretici de dreapta credință.

Iconomia ecumenistă s-a dovedit a fi o idee greșită și prin faptul că aplicarea ei nu a avut ca rezultat apropierea ereticilor de Biserică.

Avem ca și exemplu tipic, în ce privește aplicarea acestui gen de iconomie, cazul anglicanilor.

Ecumeniștii ortodocși, potrivit iconomiei gândite de ei, au considerat cum că anglicanii ar avea validă hirotonia. Mai mult decât atât, în unele cazuri li s-a "administrat" anglicanilor de către unii clerici ortodocși unele Taine ca Botezul, Nunta, Pocăința ba chiar și Euharistia.

Aceste pogorăminte sânt o gravă eroare și au dovedit ca fiind greșită ideea iconomiei ecumeniste. Aceasta și pentru că anglicanii, cu toate aceste pogorăminte din partea ecumeniștilor ortodocși, nu numai că nu s-au apropiat de Ortodoxie, ci au continuat să se depărteze și mai mult de dreapta credință prin admiterea hirotoniei femeilor, acceptarea imoralității extreme a sodomiților, ba chiar acceptarea în cler a acestora din urmă²⁰⁸.

După cum observa Părintele Stăniloae: "în plină atmosferă ecumenistă anglicanii au adoptat hirotonia femeilor care-i depărtează și mai mult de creștinismul original"²⁰⁹, de unde că dialogul cu aceștia ar trebui întrerupt²¹⁰.

Dreptcredincioșii nu sânt în comuniune cu cei abătuți de la dreapta credință, de aceea din punct de vedere al cultului nu se poate săvârși nimic împreună cu aceștia din urmă.

Pentru un dreptcredincios până și participarea ca simplu spectator la "cultul" săvârșit de eretici îi este nefolositoare, ba mai mult îi poate aduce sminteală în credință.

Unii clerici ortodocși se limitează doar la a sluji unele ierurgii împreună cu clerici eterodocși. Potrivit Sfintei Tradiții nici o ierurgie sau vreo rugăciune nu trebuie să se săvârșească împreună cu eterodocșii.

Clericii ortodocși care săvârșesc unele ierurgii, în așa-zisul duh ecumenist, împreună cu cei abătuți de la dreapta credință, se împotrivesc Sfintei Tradiții a Bisericii. Sfintele canoane respingând cu totul ideea unei asemenea slujiri. Clericul ortodox slujind împreună cu cei rătăciți în ideea că slujesc în numele aceluiasi Hristos, în realitate clericii eretici având credința într-un alt hristos(II Cor.11,4), se va afla slujind unui dumnezeu străin, lipsit de ființă, inexistent.

Note

1. Filocalia X, trad. introd. și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Ed. I. B. M. al B.O.R., București, 1981, p. 423.
2. Sfântul Maxim Mărturisitorul, Scrieri și epistole hristologice și duhovnicești, trad. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Ed. I. B. M. al B.O.R, București, 1990, p. 157.
3. Sfântul Grigorie de Nazianz, Cele cinci cuvântări teologice, trad. Pr. Dr. Acad. Dumitru Stăniloae, Ed. Anastasia, 1993 p. 39; Sfântul Maxim Mărturisitorul, op. cit., p. 54.
4. Filocalia III, trad. introd. și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Ed. Harisma, București, 1994, p. 397.
5. Sfântul Maxim Mărturisitorul, op. cit., p. 52.
6. Filocalia III, p. 69.
7. Sfântul Maxim Mărturisitorul, op. cit., p. 326
8. Filocalia III, p. 135.
9. Filocalia II, trad. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Membru al Acad. Române, Ed. Harisma, București, 1994, p. p.77, 78.
10. Sfântul Dionisie Areopagitul, Opere complete, și Scoliile Sfântul Maxim Mărturisitorul, trad. intr. și note de Pr. Dumitru Stăniloae, p. 164.
11. Sfântul Maxim Mărturisitorul, Ambigua, trad. intr. și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Ed. I.B.M. al B.O.R, București, 1983, p. 83.
12. Ibidem , p. 159.
13. Sfântul Dionisie Areopagitul, op. cit., p. 164.
14. Pr. lector George Remete, Dogmatica Ortodoxă, Ed. Episc. Ortodoxe, Alba Iulia, 1997, p. 196.
15. Filocalia III, p. 165.
16. Ibidem, p. 32.
17. Ibidem, p. 35.
18. Sfântul Maxim Mărturisitorul, op. cit., p.p. 81,82.
19. Sfântul Dionisie Areopagitul, op. cit., p. 155.
20. Ibidem.
21. Filocalia III, p. 427.

22. Sfântul Vasile cel Mare, Despre Sfântul Duh, Corespondență (Epistole), trad., intr. și note de Preot Prof. Dr. Constantin Cornițescu și Preot Prof. Dr. Teodor Bodogae, Ed. I. B.M. al B.O.R, București, 1988, p. 72.
23. Sfântul Maxim Mărturisitorul, Scrieri și epistole hristologice și duhovnicești, trad. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Ed. I. B. M. al B.O.R, București, 1990, p. 98.
24. Sfântul Chiril al Alexandriei, Glafire, trad. intr. și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Ed. I. B. M. al B.O.R, București, 1992, p. 12.
25. Sfântul Dionisie Areopagitul, op. cit., p. 153.
26. Apologeți de limbă latină, trad. Prof. Nicolae Chițescu, Eliodor Constantinescu, Paul Papadopol și Prof. David Popescu Ed. I. B. M. al B.O.R, București, 1981, p. 451.
27. Sfântul Maxim Mărturisitorul, Ambigua, trad. intr. și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Ed. I. B. M. al B.O.R., București, 1983, p.p. 81,82.
28. Filocalia II, trad. intr. și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Ed. Harisma, București, 1993, p. 189.
29. Ibidem; Sfântul Maxim Mărturisitorul, op. cit., p.p. 223, 224.
30. Filocalia III, p. 381.
31. Sfântul Dionisie Areopagitul, op. cit., p. 178.
32. Sfântul Grigorie de Nazianz, op. cit., p. 38.
33. Filocalia III, p. 431.
34. Sfântul Grigorie de Nazianz, op. cit., p. 38.
35. Arhimandritul Vasilios, Intrarea în Împărăție, trad. Pr. Prof. Dr. Ioan Ica, Ed. Deisis, Sibiu, 1996, p. 59.
36. Sfântul Maxim Mărturisitorul, Scrieri și epistole hristologice și duhovnicești, trad. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Ed. I. B. M. al B.O.R, București, 1990, p.p. 91, 151.
37. Sfântul Atanasie Cel Mare, Cuvânt împotriva elinilor, Cuvânt despre Întruparea Cuvântului, Trei cuvinte împotriva arienilor, trad. intr. și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Ed. I. B. M. al B.O.R, București, 1987, p. 276.
38. Sfântul Maxim Mărturisitorul și tovarășii săi în martiriu, trad. și prezentare de diac. Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2004, p. 128; Idem, Ambigua, trad. intr. și note de

- Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Ed. I. B. M. al B.O.R., București, 1983, p. 64.
39. Ibidem, p. 127.
  40. Filocalia III, p. 397.
  41. Preasfințitul Photios, Arhim. Philarete, Părint. Patric., Noul Catehism Catolic contra credinței Sfinților Părinți, trad. Marilena Rusu, Ed. Deisis, Sibiu, 1994, p. 33.
  42. Sfântul Ciprian, Scrisori baptismale, trad. Gheorghe Badea în Mitropolia Moldovei și Sucevei, Nr. 1-2, 1982, p. 639.
  43. Sfântul Atanasie cel Mare, op. cit., p. 157.
  44. Ioan Moshu, Limonariu sau livada duhovnicească, trad. Pr. Prof.Dr. T. Bodogae și D. Fecioru, Alba Iulia, 1991, p.43.
  45. Sfântul Ioan Gură de Aur, Omilii la Facere (I), trad. intr. și note de Pr. Dumitru Fecioru, Ed. I.B.M. al B.O.R., București, 1987, p. 154.
  46. Idem, Comentariu la Evanghelia de la Ioan, trad. Diac. Gheorghe Băbuț, Ed. "Pelerinul Român", Satu Mare, 1997, p. 426.
  47. Sfântul Chiril al Alexandriei, Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan, trad, intr. și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Ed. I. B.M. al B. O. R, București, 2000, p. 1046.
  48. Ibidem ,p .1046.
  49. Ibidem ,p .1052.
  50. Ibidem ,p .1046.
  51. Sfântul Maxim Mărturisitorul și .. ,p .161 .
  52. Erezie
  53. Sfântul Ciprian, op. cit., p .645.
  54. Sfântul Maxim Mărturisitorul, Scrieri și epistole hristologice și duhovnicești, trad. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Ed. I. B. M. al B.O.R, București, 1990, p. 227.
  55. Ibidem, p. 294.
  56. Ibidem, p. 98.
  57. Ibidem, p. 92.
  58. Apologeți de limbă latină , p .444 ; Sfântul Atanasie cel Mare , op. cit, p.p.331,341; Idem, Epistole, Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie, trad. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae Ed. I.B.M.

- al B.O.R., București, 1988, p.p. 67, 69, 75, 87, 97, 169, 179, 186, 232; Sf. Dionisie Areopagitul, op. cit., p. 273.
59. Apologeti de limbă latină, p. 444, Sfântul Atanasie cel Mare, Cuvânt împotriva elinilor, Cuvânt despre Înruparea Cuvântului, Trei cuvinte împotriva arienilor, trad, intr. și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Ed. I. B.M. al B.O.R., București, 1987, p. p. 158, 159.
  60. Sfântul Atanasie cel Mare, Epistole, viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie, trad, intr. și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Ed. I. B. M. al B. O. R., București; 1988, p. 67.
  61. Sfântul Efrem Sirul, Cuvinte și învățături II, translație, corectură și diortosire după ediția din anul 1819, Ed. Bunavestire, Bacău, 1988, p. 282.
  62. Sfântul Vasile cel Mare, op. cit. p.p. 20, 21
  63. Idem, Omilii la Hexameron, Omilii la Psalmii, Omilii și cuvântari, trad. intr. și note de Pr. Dumitru Fecioru Ed. I.B.M. al B.O.R, București, 1986, p. 589.
  64. Cartea mea, Influența Sfintei Scripturi asupra filosofiei grecești, Autenticitatea Scrierilor Areopagitice, Oradea, 2003, p. 19.
  65. Sfântul Vasile cel Mare, Despre Sfântul Duh, Corespondență (Epistole), trad., intr. și note de Preot Prof. Dr. Constantin Cornițescu și Preot Prof. Dr. Teodor Bodogae, Ed. I. B.M. al B.O.R, București, 1988, p. 305.
  66. Filocalia III, p. 176.
  67. Sfântul Maxim Mărturisitorul, op. cit., p. 272.
  68. Pr. Prof. Dumitru Belu, Eclesiologia ortodoxă și ecumenismul creștin, în Ortodoxia, Nr. 4/1965, p. 511
  69. Ibidem.
  70. Sfântul Atanasie Cel Mare, op. cit., p. 231.
  71. Sfântul Maxim Mărturisitorul, op. cit., p. 66.
  72. Ibidem, p. 36.
  73. Ibidem, p. 30.
  74. Ibidem, p. 36.
  - 74a. Ibidem, p. 153.
  75. Ibidem, p. 67.
  76. Patrologie, Manual ptr. uzul studenților institutelor teologice, Ed. I. B. M. al B.O.R, București, 1956, p. 86.
  77. Sfântul Maxim Mărturisitorul, op. cit., p. 65.

78. Ibidem, p. 250.
79. Patericul, Alba Iulia, 1993, p.25.
80. Sfântul Maxim Mărturisitorul, op.cit., p. 115.
81. Ibidem, p. p. 114, 115.
82. Sfântul Maxim Mărturisitorul și . . . , op. p. 123.
83. Filocalia III p. 367.
84. Sfântul Maxim Mărturisitorul și . . . , op. p. 123.
85. Sfântul Atanasie cel Mare, Cuvânt împotriva elinilor. Cuvânt despre Întruparea Cuvântului, Trei cuvinte împotriva arienilor, trad. intr. și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Ed. I.B.M al B.O.R. , București, 1987, p.p.325,331.
86. Sfântul Vasile cel Mare, op.cit., p.p.41,504.
87. Ibidem, p. 503.
88. Ibidem, p. 525.
89. Sfântul Maxim Mărturisitorul, Epistola a doua către Ava Toma, trad. de Diac. asist. Ioan I. Ica, în R. T., Nr. 3/1993, p. 44.
90. Sfântul Maxim Mărturisitorul, Scrieri și epistole hristologice și duhovnicești, trad. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Ed. I.B.M. al B.O.R, București, 1990, p. 98.
91. Ibidem, p. 99.
92. Ibidem, p. 250.
93. Sfântul Maxim Mărturisitorul și . . . , p. 127.
94. Sfântul Teofilact al Bulgariei, Tâlcuirea Epistolei către romani, trad. Mitr. Veniamin Costache, Ed. Sofia, Ed. Cartea Ortodoxă, București, 2005, p. 152.
95. Ortodoxia și internaționalismul religios, Ed. Scara, București, 1999, p. 92.
96. Limonariu, p.43.
97. Filocalia II, p. 228.
98. Sfântul Ioan Gură de Aur, Omilii la Epistola către Romani a Sfântului Apostol Pavel, trad. de P. S. Teodosie Atanasiu, Ed. Christiana, București, 2005, p. 78.
99. Limonariu, p.43.
100. Patericul, p. 45.
101. Sfântul Ioan Gură de Aur, Omilii la Facere (I) trad. intr. și note de Pr. Dumitru Fecioru, Ed. I.B.M. al B.O.R. București, 1987, p. 154.

102. Sfântul Maxim Mărturisitorul, op.cit., p. 216.
103. Ibidem, p. 36.
104. Ibidem, p.36.
105. Filocalia II, p. 32.
106. Actele martirice, trad, intr. și note de Pr. Prof. Dr. Ioan Rămureanu, Ed. I.B.M. al B.O.R., București, 1997, p.p 41,42 .
107. Ibidem, p. 34.
108. Darurile Sfântului Duh vol I, trad. și note de drd. Cristina Băcanu, Ed. Sofia, București, 2003, p. 65.
109. Sfântul Dionisie Areopagitul, op. cit., p. 199.
110. Sfântul Ciprian, op. cit., p. 106.
111. Sfântul Grigorie Teologul, Împotriva rătăcirii hristologice apollinariste, trad. de Prof. Dr. Nicolae Cotos, în Mitropolia Ardealului;Nr. 3-4/1957, p. 250.
112. Apologeți de limbă latină, p. 442.
113. Sfântul Atanasie cel Mare, Cuvânt împotriva elinilor. Cuvânt despre Întruparea Cuvântului, Trei cuvinte împotriva arienilor, trad. intr. și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Ed. I.B.M al B.O.R. , București, 1987, p. 157.
114. Sfântul Maxim Mărturisitorul, op. cit., p. 65.
115. Sfântul Vasile cel Mare, Omilii la Hexameron, Omilii la psalmi, Omilii și cuvântări, trad., intr. și note de Pr. Dumitru Fecioru, Ed. I.B.M. al B.O.R., București, 1986, p. 591.
116. Sfântul Maxim Mărturisitorul, op. cit., p. 36.
117. Ibidem.
118. Filocalia X, p. 423.
119. Sfântul Dionisie Areopagitul, op. cit., p. 153.
120. Sfântul Ciprian , op. cit., p .640.
121. Sfântul Dionisie Areopagitul, op. cit., p. 148.
122. Sfântul Maxim Mărturisitorul, op. cit, p. 30.
123. Sfântul Ciprian , op. cit ,p .644.
124. Sfântul Atanasie cel Mare, op. cit., p. 279.
125. Idem, Epistole, Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie, trad., intr . și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae , Ed. I.B.M. al B.O.R. , București ;1988, p. 25.
126. Sfântul Vasile cel Mare, op. cit., p. 599.

127. Sfântul Grigorie de Nazianz, Cele cinci cuvântări teologice, trad. Pr. Dr. Acad. Dumitru Stăniloae, Ed. Anastasia, 1993 p. 95.
128. Sfântul Atanasie cel Mare, op. cit., p. p. 170, 175; Sfântul Maxim Mărturisitorul, op. cit, p. p. 85, 105, 139, 140, 190, 191.
129. Sfântul Ciprian , op. cit., p .640.
130. Ibidem, p. 645.
131. Sfântul Atanasie Cel Mare, Cuvânt împotriva elinilor, Cuvânt despre Întruparea Cuvântului, Trei cuvinte împotriva arienilor, trad. intr. și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Ed. I. B. M. al B.O.R, București, 1987, p. 276.
132. Cartea mea, Filioque sau despărțirea Apusului de Ortodoxie, Oradea, 2002, p. 56.
133. Enciclica lui Fotie către patriarhii orientali, trad. în Studii Teologice, Nr. 2/1930, p. 68.
134. Ortodoxia și internaționalismul . . . , p. 61.
135. Sfântul Maxim Mărturisitorul și . . . , p. p. 125, 128, 132.
136. Monoteiții.
137. Sfântul Maxim Mărturisitorul și . . . , p. p. 125, 128, 132.
138. Ibidem, p. 132.
139. Cartea mea, op. cit., p. 56.
140. Sfântul Grigorie Palama, Opera Completă I, trad. note și studiu introductiv de Pr. Cristian Chivu, Ed. Patristică București, 2005, p. 73.
141. Ortodoxia și umanismul religios, Iași, 2004, p. p. 34, 35.
142. Din istoria mării apostazii: Sinodul de la Ferrara – Florența (1438-1439), Ed. Scara, București, 2002, p. XIX.
143. Ortodoxia și internaționalismul . . . , p. 55.
144. Ibidem, p. 56.
145. Ibidem, p. 12.
146. Pateric, p. 45.
147. Sfântul Chiril al Alexandriei, Glafire, trad. intr. și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Ed. I.B.M. al B.O.R, București, 1992, p. 14.

148. Sfântul Atanasie Cel Mare, Epistole, Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie trad. intr. și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Ed. I.B.M. al B.O.R, București, 1988, p. 62.
149. Ibidem.
150. Ibidem.
151. Sfântul Vasile cel Mare, Despre Sfântul Duh, Corespondență (Epistole), trad., intr. și note de Preot Prof. Dr. Constantin Cornițescu și Preot Prof. Dr. Teodor Bodogae, Ed. I.B.M. al B.O.R, București, 1988, p. 47.
152. Ibidem, p. 50.
153. Ibidem, p. 43.
154. Sfântul Ciprian , op. cit., p. 645.
155. Sfântul Vasile cel Mare, op. cit., p. 505.
156. Ibidem, p. 43.
157. Ibidem, p. 374.
158. Ibidem, p. 43.
159. Sfântul Ciprian , op. cit., p. 641.
160. Pr. Dr. Isodor Todoran, Botezul ereticilor, în Mitropolia Ardealului, Nr. 4-6/1961, p. 244.
161. Ibidem.
162. Ibidem.
163. Ibidem, p. 245; Pr. Dumitru Stăniloae, "Iconomia" în Biserica Ortodoxă, în Ortodoxia Nr. 2/1963, p. 154.
164. Pr Dumitru Stăniloae, op. cit, p.154.
165. Sfântul Ciprian, op. cit, p. 107.
166. Ibidem; p. 647.
167. Ibidem.
168. Ibidem, p. 105.
- 168a. Prof. Dr. Stylianos G. Papodopoulos, Patrologie I, trad. Lector Dr. Adrian Marinescu, Ed. Bizantină, București, 2006, p.p. 410,423.
- 168b. Sfântul Ciprian, op. cit., 105.
169. Ibidem, p. 648.
170. Ibidem, p. 645.
171. Arhidiacon Prof. Dr. Ioan N. Floca. Canoanele Bisericii Ortodoxe, Sibiu, 1992, p. 225.
172. Sfântul Ciprian, op. cit., p. 643.
173. Ibidem, p. 644.

174. Ibidem, p. 640.
175. Ibidem, p. 641.
176. Pr. Dumitru Stăniloae, op. cit., p.156.
177. Sfântul Ciprian, op. cit., p. 639.
178. Pr. Dumitru Stăniloae, op. cit., p. 155.
179. Pr. Dr. Isidor Todoran, op. cit., p. 245.
180. Ibidem.
181. Eusebiu de Cezarea, Istoria bisericească, Martirii din Palestina, trad. intr. și note de Pr. Prof. Teodor Bodogae, Ed. I.B.M. al B.O.R., București, 1987, p.p. 274, 275.
182. Sfântul Atanasie cel Mare, Cuvânt împotriva elinilor, Cuvânt despre Întruparea Cuvântului, Trei cuvinte împotriva arienilor, trad. intr. și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Ed. I.B.M. al B.O.R., București, 1987, p. 279.
183. Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, Istoria Bisericii Ortodoxe Române I, Ed. I.B.M al B.O.R. , 1991, p. 122.
184. Pidalion, trad. și note de Arhim. Zosima Târâlă și Icon. Stavrof. Haralambie Popescu, Inst. de arte grafice "Speranța", București; 1933, p. 117.
185. Pr. Dumitru Stăniloae, op. cit., p. 158.
186. Sfântul Vasile cel Mare, op. cit., p. 374.
187. Ibidem.
188. Ibidem.
189. Ibidem, p. p. 375,376; Pidalion, p.120.
190. Sfântul Vasile cel Mare, op. cit., p. 408.
191. Arhidiacon. Prof. Dr. Ioan N. Floca, op. cit, p. 341.
192. Sfântul Vasile cel Mare, Omilii la Hexaemeron, Omilii la psalmi, Omilii și cuvântări, trad. intr. și note de Pr. Dumitru Fecioru, Ed. I.B.M. al B.O.R., București, 1986, p. 595.
193. Pr. Dr. Isidor Todoran, op. cit., p. 248.
194. Ibidem.
195. Sfântul Chiril al Ierusalimului, Cateheze, trad. de Pr. Dumitru Fecioru, Ed. I.B.M. al B.O.R. , București, 1943, p.45.
196. Pr. Prof. Ioan Rămureanu, Sinodul al II-lea Ecumenic de la Constantinopol (381), în Ortodoxia Nr. 3/1981, p. 329.

197. Prof. Iorgu D. Ivan, Hotărârile canonice ale Sinodului II Ecumenic și aplicarea lor de-a lungul secolelor, în Biserica Ortodoxă Română, Nr. 7-8/1981, p. 834.
198. Pidalion, p. 224.
199. Pr. Dumitru Stăniloae, op. cit., p. 160.
200. Sfântul Vasile cel Mare, Despre Sfântul Duh, Corespondența (Epistole), trad., intr. și note de Pr. Prof. Dr. Constantin Cornițescu și Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, Ed. I.B.M. al B.O.R., București, 1988, p.374.
201. Pr. Prof. Ioan Rămureanu, op. cit., p. 303.
- 201a. Teodoret episcopul Cirului, Istoria bisericească, trad. Pr. Prof. Vasile Sibiescu Ed. I.B.M. al B.O.R., București, 1995, p.208.
202. Pr. Dumitru Stăniloae, op. cit., p. 162.
203. Sfântul Maxim Mărturisitorul și ... , p. 125.
204. Ibidem, p.81.
205. Ibidem, p.151.
206. Pr. Dumitru Stăniloae, op. cit., p. 162.
207. Arhim. Chesarie Gheorghescu, Învățătura ortodoxă despre iconomie dumnezeiască și iconomia bisericească, în Studii Teologice, Nr. 3-6/1980, p. 461.
208. Aceste idei nu sânt străine de unele cercuri catolice liberale.
209. Ortodoxia si internaționalismul... , p. 60.
210. Ibidem, p. 55.